

KULTÚRA

ROČNÍK XXII. – č. 5

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

6. MARCA 2019

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,60 €

Zijeme v rozporoch našej doby a hľadania bodu istoty. Nechceme prijať postmoderné myslenie, lebo nepomáha hľadať a nachádzať pravdu. Prílišná orientácia na prítomnosť nám bráni komplexne vnímať svet i človeka v jeho dejinnej mnohotvárnosti a zložitosti. Zabúdame na vyrovnanie jeho dvoch bytostných dimenzií: minulosti a budúcnosti.

Práve dimenziu minulosti prežívame a hodnotíme rôzne – podľa rôznych záujmových a metodologických kľúčov. Aj v našom slovanskom prostredí pôsobia dve výrazné tendencie akoby stojace proti sebe: neobyčajne zdravo a bytostne živo sa rozvíja „zdola“ regionálny historizmus, vedomie kultúrnej zakorenenosti, oproti „zhora“ presádzajúcej sa historiografickej skepse a relativizmu aj národnej histórie. Preto je potrebné, aby sme sa zodpovedne vracali k svojim koreňom. Myslím na filologické, historiografické, teologické a antropologické návraty k prvokresťanským prameňom, k archeologickým nálezom a ich stále novým a kritickým interpretáciám.

Tento obrat pramení z hlbokého záujmu o pravé poznanie ľudských dejov a Božej prítomnosti v dejinách človeka. Keď sa usilujeme o návrat ku koreňom a národnej identite, žiada sa zodpovedné poznanie konkrétnej a reálnej historickej a kultúrnej minulosti. Veď ak by sme sa nestarali o korene stromu, zbytočne budeme hľadať na jeho korene ovocie (Pp. Benedikt XVI.).

Áno, vstúpili sme do tretieho tisícročia našich dejín a ako súčasníci tohto prelomu vekov sme svedkami obrovských zmien. Avšak nemôžeme nemať pred očami historickú chvíľu, keď si naši dávni predkovia po prvý raz vytýčovali svoju (a tým aj našu) kresťanskú orientáciu.

Preto je dobré, že hlbokou obnovou prešli za ostatné desaťročia cyrilometodské štúdie. Nadobudli mimoriadny význam, keď ich v oblasti hagiografie a národnej kultúry niektorých slovanských národov (Rusi, Bulhari, Macedónci, Chorváti, Slovinci, Poliaci, Česi i Slováci) dejiny Cirkvi začali objavovať ako privilegovaný dokument o úspechu rozvoja kresťanstva medzi slovanskými národmi.

Pre Slovanov, južných a západných, ktorí všeobecne mali blízko k rímskemu svetu, prežívajúcejmu v bývalých provinciách, kde obyvateľstvo bolo zmiešané aj s inými národmi, germánskymi alebo Avarmi, zhruba o dve storočia neskôr, medzi 6. - 8. storočím, kontakt s organizovaným kresťanstvom prebiehal tým istým spôsobom, prostredníctvom prežívajúcich cirkevných komunit v mestských biskupských centrách, upadajúcich, ale často závažných, v provinciách ilýrsko-dunajských.

Zo slávnostnej spomienky pri príležitosti 1150. výročia úmrtia sv. Cyrila v Devíne. Snímka: Štefan Hrušovský.

Spolupatróni Európy

Život a evanjelizačná činnosť sv. Cyrila a Metoda

V Aquilei niektoré nápisy dokazujú existenciu biskupov misionárov, ktorí rozvíjali stálu pastoračnú činnosť, ako napríklad Amantius, biskup v Iovii (Panónia Superior), ktorý pochádzal z Aquileje, konal misie 290 rokov v Panónii (dnešný Ludbreg – Chorvátsko) medzi Alanmi a Gótmí.¹

Podobne ako Marcián, pochovaný v Katedrále Sv. Eufémie, ktorý bol biskupom štyridsaťštyri rokov, „pere-

VILIAM JUDÁK

Nitriansky sídelný biskup

grinatus est pro causa fidei“ počas štyridsiatich rokov.² Zo Salzburgu, obsadenom Frankmi chodili a pôsobili na území západných Slovanov chorepiscopi alebo episcopi regionarii nazývaní tiež episcopi Sclavorum.

Išlo o biskupov vysvätených nie pre určité mestské sídlo, ale pre pastoračnú a misijnú činnosť medzi etnikami, ktoré ešte nie celkom splynuli so systémom kresťanstva. Od 8. storočia cirkev v Írsku, tak ako v Aquilei, nazývala

svojich biskupov putujúcich k pohanským národom peregrini pro fide.³ Pôsobenie írskotských misionárov dokazujú aj početné patrocínia zasvätené svätcom, ktorých úctu šírili.⁴

Šíreniu kresťanstva u Slovanov sa venovala pozornosť najmä po roku 796, kedy Karol Veľký porazil Avarov. Tak vznikli v Panónii výhodné podmienky pre rozsiahlu misijnú prácu. Toto územie bolo priamo začlenené až

po Dunaj do Franskej ríše ako marka. Aj práve vytvárajúce sa kniežatstvá moravské a nitrianske sa dostali do určitej závislosti od nej, nielen politicky, ale aj po náboženskej stránke.

O pôsobení rozličných misionárov svedčí aj skutočnosť v životopise Metodovom ako sa už uviedlo vyššie: „I prišli k nám kresťanskí učitelia z Vlách (Talianka) i z Grécka i z Nemiec, učiac nás rozlične.“⁵ Nie je vyľúčené, už predtým medzi slovanským

obyvateľstvom hlásali evanjelium škótsky a írski misionári, ktorí pôsobili u susedných národov.⁶

Slovanské kmene ešte pred príchodom Avarov sa usadili v Panónii, kde k nim prenikali kresťanské poznatky panónskeho obyvateľstva. Zaujímavá je napríklad skutočnosť, že panónski Slovania už v predavarskej dobe prestali spaľovať mŕtvych.⁷

V čase jestvovania Samovej ríše prichádza k Slovanom za Dunajom írskotský misionár mních Amandus, neskorší biskup v Maastrichte. Jeho činnosť však nenadobudla výraznejšie výsledky.⁸

V životopise sv. Kolumbána ml. (+ 615) sa uvádza, že svätec uvažoval o misijnom účinkovaní medzi Slovanmi (Venetmi), odišiel však do hornej Itálie.⁹

V lete roku 796 zvolal Karolov syn Pipin vo vojenskom tábore na brehoch Dunaja – ad ripas Danubii – synodu, na ktorej zhromaždení biskupi prerokovali problémy pokresťančenia slovanského i avarského obyvateľstva v Panónii.

(Pokračovanie na 4. strane)

Svetové dejiny sú ako gordický uzol. Historiografi sa uspokojujú s popisom čiastkových udalostí, no celkový obraz akoby nechceli vidieť. Starostlivo sa venujú jednotlivým sklíčkam, z ktorých pozostáva, akoby ich portrét nezaujímali, čím prenehávajú priestor konšpirácii. Pozerajú sa na ponovembrových rýchlokvášených politikov, nadobúdajú pocit, že iba opakujú insitu ľavice z medzivojnového obdobia.

Nacionalizmus ako nástroj deštrukcie bol geniálnym dieťaťom ničivej Francúzskej revolúcie. V našom priestore privodil

Čo s nami

TEODOR KRIŽKA

najskôr tzv. rakúsko-uhorské vyrovnanie, ktoré zákonite vyvrcholilo rozpadom impéria. Košútovska rebélia zákonite vyvolala reakciu Slovákov, ktorí nechceli a ani nemohli prijať ideu maďarského Uhorska. Museli však prehrať, pretože nenašli spojenca vo Viedni, no a zúfale nádeje, opreté o ruského cára, boli iba naivným pokusom zatiahnuť dve impéria do konfliktu medzi katolíckym a pravoslávnyim impériom v mene slovanského bratstva.

Pri vzniku ČSR nikoho z mocných nezaujímali túžby českého, moravského a slovenského, tobôž rusínskeho žilvu. Hlavný motív jej vzniku pre Francúzov a Anglosasov bola potreba spojenca v tyle Nemecka porazeného v Prvej svetovej vojne. Tzv. Mníchovská dohoda je o tom rukolapným dôkazom. Plakať nad rozpadom ČSR je preto úplné rojčenie, pretože sa dalo predpokladať ako odplata za protinemecké vonkajšie aj vnútorné ťaženie.

Rusko sa nechalo vmanévovať v oboch vojnách do konfliktu s Nemeckom a doteraz nepochopilo, že priniesť strašné materiálne a ľudské obety, v podstate vynieslo protikatolícky Západ ku kroku od globálnej moci.

Situácia sa variantne opakuje. USA a Británia nedopustia vznik 4. Ríše nemeckého národa, čo aká by bola "demokratická" a "ľudskoprávna". Kto nechápe príčinu Brexitu, chápe málo. Ide len o ďalšiu etapu vmanévovania Nemecka do výberu medzi dvomi zmlami: byť kolóniou Anglosasov, výkonnou, ale národne neslobodnou, alebo sa spojiť s Ruskom. O tom je tzv. Severný potok. Odpoveďou je krvácajúca Ukrajina a úsilie USA vytvoriť zo Strednej Európy politický val medzi Ruskom a Nemeckom. O tom sú prezidentské voľby, a nie o skutočných potrebách mierumilovných Slovákov. Ale hovorte to národu, ktorý sa už v toľkých voľbách popáčil.

Piatok 8. februára 2019 ostane v našich dejinách zapísaný ako čierny. V ten deň totiž Národná rada Slovenskej republiky rokovala o novele potratového zákona (o umelom prerušení tehotenstva č. 73/1986), ale novela neprešla. Konečne sa aspoň hlasovalo. Po tridsiatich rokoch od povestného novembra 1989 sa diskusia o tejto vážnej téme ako je samotný ľudský život dostala do zákonodarného zboru. Doteraz, a aj odtiaľ, máme (cez poslancov, ktorých sme tam vo voľbách poslali) naďalej iné priority.

Zabiť nenarodené dieťa v živote matky je vymoženosť liberálneho socializmu, ktorá k nám prišla zo Sovietskeho Ruska, kde bolševici dovolili legálne zabíjať nenarodené deti už v roku 1920. V roku 1950 pražský parlament prijal zákon č. 86/1950 a tento umožňoval a nás zabiť nenarodené dieťa v živote matky v troch prípadoch: znásilnenie, ohrozenie života matky a v prípade genetickej poruchy plodu.

„Usmrtenie ľudského plodu lekárom v zdravotnom ústave so súhlasom tehotnej ženy nie je trestné, ak je iným lekárom, a to úradným, zistené, že by donosenie plodu alebo pôrod vážne ohrozili život tehotnej ženy alebo že by jej spôsobili ťažkú a trvalú poruchu zdravia alebo že niektorý z rodičov trpí ťažkou dedičnou chorobou; súhlas tehotnej ženy môže byť nahradený súhlasom jej zákonného zástupcu len vtedy, ak je tehotná žena celkom pozbavená svojprávosti alebo ak nie je schopná sa vyjadriť.“ § 218 ods. 4 zák. č. 86/1950 Zb.

V roku 1957 zákon č. 68 dôvody ešte viac rozšíril, a legálne potraty povolil aj z ďalších príčin. O práve ženy zabiť život rozhodovala tzv. interrupčná komisia. Existovali okresné i krajské takéto komisie.

Ďalšie legislatívne úpravy v tejto oblasti boli na úrovni vyhlášok napr. č. 104/1961, vládných nariadení, napr. č. 126/1962 Zb., vyhlášok č. 72/1973 Zb., č. 141/1982 Zb. až po nový zákon už Slovenskej národnej rady SSR č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva, ktorý je účinná dodnes. PATRIK DANIŠKA, Prehľad právnej úpravy potratov na Slovensku, <https://www.hfi.sk/legislativa/105-prehľad-pravnej-upravy>

Tento stav dovoľuje zabiť dieťa do 12. týždňa tehotenstva zo zdravotných dôvodov, ale aj na žiadosť ženy, bez udania dôvodu. Zrušili sa interrupčné komisie. Teda, ešte väčšia liberalizácia. „V roku 1988 vyvrcholilo obdobie 40-ročného rastu umelej potratovosti, bolo vykonaných 51 000 interrupcií, na 100 narodených detí pripadalo 61 interrupcií, úhmná umelá potratovosť dosiahla hodnotu 1.3 a interrupciou bolo ukončených 35%”

Kultúra života a (ne)kultúra smrti

tehotenstiev.“ (MARKÉTA VELICKÁ: Umelá potratovosť na Slovensku v poslednom desaťročí Slovensko v európskom kontexte. Infostat, Inštitút informatiky a štatistiky. Bratislava, <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/doc/velicka.pdf>.

Na veci nič nezmenila ani nová situácia po roku 1989 a niekoľkých slobodných voľbách. Aj keď v Ústave SR z 1. septembra 1992 máme článok 15 – Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením, zákon z roku 1986 stále platí. Zmeniť tento stav jednoducho nebola prioritou demokraticky volených zástupcov dlhých skoro 30 rokov.

Zásluhou poslancov Ľudovej strany Naše Slovensko sa táto téma dostala na parlamentnú pôdu až v roku 2018. Žiaľ, 12. júna po niekoľkoňhodovej diskusii v Národnej rade k hlasovaniu vôbec nedošlo. Stačil procedurálny návrh poslancu Juraja Blanára, aby sa hlasovanie neuskutočnilo. Argument, úplne od veci, bol: S Kotlebovcami sa nehlasuje! Rada KBS pre rodinu vydala v tejto veci svoje stanovisko ešte 29. mája 2019:

„Rada KBS pre rodinu podporuje každý návrh zákona, ktorý skvalitňuje zákonnú ochranu nenarodeného dieťaťa oproti jestvujúcemu zákonu. Každá ľudská bytosť má právo na to, aby sa absolútne rešpektovalo jej základné právo na život od počatia po prirodzenú smrť. Poslaním Cirkvi je toto prirodzené právo človeka na život chrániť a podporovať zákony, ktoré toto právo uplatňujú. Rada KBS pre rodinu podporí každé zdokonalenie takéhoto zákona bez ohľadu na to, kto zákon predkladá, pretože morálnou i spoločenskou prioritou je ochrana života a dôstojnosti človeka od počatia po prirodzenú smrť.“ (biskup Milan Chautur, CSsR, predseda Rady KBS pre rodinu, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20180529030>)

Po niekoľkých mesiacoch síce teraz k hlasovaniu došlo, hoci už v hre nebol návrh zákona z dielne LSNS, ale od poslancu Richarda Vašečku (bývalého OLANO, prestúpil do KDĽH). Bol veľmi podobný návrhu LSNS a Vašečka rozumne, nielen ako veriaci katolík, ale aj ako vzdelený človek uviedol, že „Dnes už nikto nemôže tvrdiť, že nenarodené dieťa je zhľukom buniek či

časťou matkinho tela.“ (napísal na facebooku). Žiaľ, v hlavách poslancov, ktorí sa prejavili ako zástancovia kultúry smrti, stále je zakorenená Darwinova vývojová teória, ktorú sa všetci ľudia už vyše sto rokov (a nielen na Slovensku) učia na základných a stredných školách. Tu je kameň úrazu! Charles Darwin (1809 – 1892) ju predstavil v roku 1859 vo svojej práci *On the Origin of Species by means of natural selection and the Survival of the Fittest in the Preservation of Favoured Races*. (O pôvode druhov prostredníctvom prirodzeného výberu, alebo zachovanie zvýhodnených rás v boji o život).

Evolučná teória tvrdí, že živočíchy sa počas miliónov rokov vyvinuli z jednoduchých foriem na komplexné a tieto názory sú ľudom vštepované od ľudovej školy až po univerzity. Všade na svete... Darwinov nasledovník Ernst Haeckel (1834 – 1919) vo svojej knihe *Generelle Morphologie der Organismen* v roku 1866 tvrdí, že „Ontogenéza (konkrétny vývoj jedinca, teda aj človeka) je krátkym a rýchlym opakovaním fylogénzy (historického vývoja prírody)“ a teda, že v ontogenéze cicavca môžeme rozlíšiť všetky dospelé štádia jeho predkov, teda rybu, obojživelníka, plaz a až ako posledné sa objavujú štruktúry daného cicavca. A tak teda človek, počatý v živote matky, nie je od počiatku človekom, len zhľukom buniek a nižším živočíchom. Preto ho možno zabiť...

Darwin, ako súčasník Karla Marxa, mal na neho veľký vplyv. Jeho predpoklad o prežití a boji v prírode je predpokladom Marxovej teórie o triednom boji a celkom iste Darwin veľmi ovplyvnil diela Marxa a Engelsa. Podľa Marxa Darwinova kniha je veľmi dôležitá a slúži ako základ v prírodných vedách pre triedny boj v dejinách.

Marx sa podpísal aj ako úprimný obdivovateľ Darwina vo svojom Kapitále, ktorý venoval Darwinovi v roku 1867. Význam jeho evolučnej teórie bol pre komunizmus zásadný. „Darwin nás zaujal históriou technológie prírody, t. j. pri tvorbe orgánov rastlín a zvierat, ktoré orgány slúžia ako nástroje výroby na udržanie života. Nevyžaduje si rovnakú pozornosť história výrobných orgánov človeka, orgánov, ktoré sú základom všetkých spoločenských organizá-

cií?”

Darwin mu odpovedal: „Drahý pane, ďakujem vám za česť, ktorú ste mi preukázali tým, že ste mi poslali svoju skvelú prácu o Kapitále a úprimne si želám, aby som dokázal lepšie pochopiť hlbokú a dôležitú tému politickej ekonómie. Hoci naše štúdie boli odlišné, verím, že obaja dôrazne žiadame rozšírenie vedomostí a že to z dlhodobého hľadiska určite prospeje k šťastiu ľudstva. S pozdravom Charles Darwin.“

Na pohrebe Karla Marxa v Londýne Engels povedal: „Tak ako Darwin objavil zákon o evolúcii v organickej povahe, Marx objavil zákon o evolúcii v ľudských dejinách.“

Keď k tomu vezmeme do úvahy Engelsovu prácu z roku 1896 *Einteil der Arbeit an der Menschwerdung des Affen* (Podiel práce na poľudštení opice), naše vedomie o povedomie, že sme ľudia stvorení na obraz a podobu Božiu, sa nám dokonale zahmlí. A od toho už je veľmi blízko k predstave, že ľudský jedinec pred svojim narodením nie je ešte človek, a preto na život nemusí mať právo.

Americký botanik, prof. Conway Zirkle vysvetľuje, prečo zakladatelia komunizmu okamžite prijali Darwinovu teóriu: „Marx a Engels prijali evolúciu takmer hneď po tom, ako Darwin zverejnil dielo O pôvode druhov. Evolučia bola práve to, čo zakladatelia komunizmu potrebovali vysvetliť, ako by ľudstvo mohlo vzniknúť bez zásahu akejkolvek nadprirodzenej sily a následne by ho bolo možné využiť na posilnenie základov svojej materialistickej filozofie.“

Darwin mal nepopierateľný a hlboký vplyv na diela Karla Marxa a Friedricha Engelsa v rozvoji komunizmu. Hoci Darwinom nebol zamýšľaný, ale vplyv jeho evolučnej teórie sa ukázal ako motor najvýznamnejšieho hnutia sociálneho inžinierstva 20. storočia. A nielen v rokoch 1917 – 1989. Jeho dôsledky známe dodnes.

Prebiehajú vôbec nejaké debaty o tom, ako by vyzeralo 20. storočie bez evolučnej teórie a bez Karla Marxa. A čo si myslíte vy? Pýta sa americký biológ prof. Richard William Nelson. (<https://www.darwinthenandnow.com/2010/04/darwin-on-marx/>)

AKO HLASovali O NOVELE POTRATOVÉHO ZÁKONA POSLANCI V NR SR 8. 2. 2019 Hlasovali ZA: 48

Smer-SD: Juraj Blanár, Vladimír Faič, Martin Glváč, Marián Kéry, Dušan Muňko, Ján Podmanický; *SNS*: Eva Antoňová, Radovan Baláž, Tibor Bernaták, Andrej Danko, Anton Hrnko, Karol Farkašovský, Stanislav Kmec, Magdaléna Kuciaňová, Jaroslav Paška, Peter Pamula, Eva Smolíková, Juraj Soboňa, Štefan Zelník; *Most-Híd*: Eduard Adamčík; *LSNS*: Martin Beluský, Stanislav Drobny, Natália Grausová, Ján Kecskés, Marian Kotleba, Martin Kotleba, Peter Krupa, Milan Mazurek, Stanislav Mizík, Ján Mora, Jana Nehézová, Rastislav Schlosár, Milan Uhrík; *Sme rodina*: Milan Krajniak, Peter Pčolinský, Peter Štarchoň; *OLaNO*: Elena Červeňáková, Martin Fecko, Soňa Gaborčáková, Eduard Heger, Marek Krajčí, Jozef Lukáč, Ján Marosz, Veronika Remišová, Miroslav Sopko, Anna Verešová; *Nezaradení*: Igor Jančulík, Richard Vašečka.

Poznámka: Poslanec SNS Anton Hrnko po hlasovaní vyhlásil, že hlasovali za, avšak ich zariadenie ne zaznamenalo. Z hlasovania sa „vyvinil“ aj NR SR Andrej Danko, ktorý tvrdil, že to nestihol v čase hlasovania.

PROTI: 31

Smer-SD: Ladislav Andreánsky, Michal Bagačka, Robert Fico, Dušan Galis, Jozef Ježík, Mikuláš Krajčovič, Jozef Valocký, Ľubomír Vážny; *Most-Híd*: Péter Vörös, Lucia Žitňanská; *SuS*: Alojz Baráňik, Natália Blahová, Jana Cigániková, Ľubomír Galko, Miroslav Ivan, Eugen Jurzyca, Martin Klus, Milan Laurenčík, Radoslav Pavelka, Zuzana

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné, z ktorého príjem je predsa len o málo väčší ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho na e-maile: Ganisinova.Renata@slposta.sk

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí, prispejte na číslo účtu Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000000000000170427664

Zimenová; *OLaNO*: Ján Budaj, Alan Suchánek, Oto Žamay; *Sme rodina*: Ľudovít Goga, Rastislav Holúbek, Boris Kollár, Petra Krištúfková, Zuzana Šebová; *Nezaradení*: Miroslav Beblavý (Spolu), Martin Poliačik (PS), Martina Šimkovičová

ZDRŽALI SA: 40

Smer-SD: Vladimír Baláž, Jaroslav Baška, Ľuboš Blaha, Dušan Bublavý, Jozef Buček, Jozef Burian, Dušan Čaplovič, Miroslav Číž, Igor Federič, Tibor Glenda, Pavol Goga, Augustín Hambálek, Igor Choma, Peter Chudík, Mária Janíková, Dušan Jarjabek, Ladislav Kamenický, Maroš Kondrót, Stanislav Kubánek, Ján Kvorca, Róbert Madej, Ľuboš Martinák, Vladimír Matejíčka, Martin Nemky, Milan Panáček, Ľubomír Petrák, Róbert Puci, Ján Senko, Peter Šuca, Erik Tomáš, Jana Vaľová, Ľubomír Želiezka Most-Híd: Ladislav Balódi, Tibor Bastrnák, Martin Fedor, Elemér Jakab, Štefan Vavrek

SA: Peter Osuský

Nezaradení: Marek Maďarič, Peter Marček, Juraj Kolesár (bývalý člen ESNS)

NEHLASOVALI: 3

Smer-SD: Peter Náhlík

SA: Karol Galek, Jozef Rajtár

OLaNO: Silvia Shahzad

NEPRÍTOMNÍ: 28

Smer-SD: Emil Ďurovič, Peter Kresák
SNS: Tibor Jančula, Dušan Tittel

Most-Híd: Peter Antal, Béla Bugár, Katarína Cséfalvayová, Andrej Hrnčiar, Irén Sárközy

SA: Ondrej Dostál, Branislav Gröhl-ing, Lucia Ďuriš Nicholsonová, Renáta Kašáková, Jana Kiššová, Vladimír Sloboda, Anna Zemanová

OLaNO: Viera Dubačová, Gábor Gren-del, Igor Matovič, Natália Milanová

Sme rodina: Adriana Pčolinská

Nezaradení: Alena Bašistová, Katarína Macháčková (Spolu), Jozef Mihál (Spolu), Simona Petrik, Zsolt Simon, Juraj Kolesár

K tomuto hlasovaniu sa vyjadril aj výkonný sekretár KBS dp. Anton Ziolkovský. V Katolíckych novinách síce nie, ale na www.hlavnespravy.sk sme si mohli prečítať: „Chcem sa poďakovať 46 od-vážnym a statočným poslancom a poslankyniam naprieč politickým spektrom, ktorí sa verejne prihlásili k ochrane života a boli ochotní hlasovať za zákon, ktorý by situáciu zlepšil,“ napísal, pričom sa poďakoval aj dlhoročným aktivistom, ktorí sa venovali prolife. Tí, paradoxne, slovenské prolife hnutie sklamali vo chvíli, keď sa ešte na konci uplynulého roka so zákonom na potratové reštrikcie prihlásila Kotlebova ĽSNS, a niektoré ikony prolife v súčasnosti aktívne v parlamente spolu s Fórom života vyhlasovali, že za Kotlebov zákon netreba hlasovať a obviňovali ho, že chce z ochrany nenarodených detí vytĺcť politický kapitál. Kotleba tentokrát podobným úvahám zabránil tým, že svoj návrh na ochranu nenarodených tesne pred hlasovaním stiahol, aby nik nemal „morálny problém“ hlasovať za ochranu života a aby tak zahlasovali aspoň za Vašečkov takmer totožný návrh s malými odchýlkami. Kotleba ukázal, že mu pri tejto téme nejde o politický kapitál. Treba sa poďakovať R. Ficovi a A. Dankovi za ich veľkodušnosť a dôveru dať poslancom svojich strán pri hlasovaní voľnú ruku. V tomto rozhádanom parlamente, kde koalícia a opozícia idú zvyčajne po sebe veľmi tvrdo, to nie je bežné. A treba vysloviť vďaka aj M. Kotlebovi a jeho strane za to, že pred časom v parlamente túto tému nanovo otvoril a dnes neočakávane stiahol svoj návrh, aby čím viacerým umožnil hlasovať za ten Vašečkov. Takto vlastne ukázal, že mu ide o vec a nielen o politický kapitál.“

<https://www.hlavnespravy.sk/ziolkovsky-kotleba-ukazal-ze-mu-pri-teme-o-potratoch-nejde-o-politicky-kapital/1665030>

Budeme na ďalšiu príležitosť a diskusiu o ochrane ľudského života pred narodením čakať ďalších 30 rokov, alebo nastane po ďalších parlamentných voľbách?

ThDr. JÁN KOŠIAR

V 14. storočí zastihla Európu morová katastrofa, ktorá vyhubila viac než tretinu obyvateľstva. Mnohé mestá ako Paríž, Benátky, Hamburg boli viac než spolovice vyľudnené. Trvalo takmer dve storočia, kým sa Európa zotavila z tejto pohromy. Túto tragédiu nedávno pripomenul európskej verejnosti britský historik Niall Ferguson, keď varoval pred následkami demografickej krízy, ktorou prechádza súčasná Európa. Tu od polovice 20. storočia sme svedkami sústavného poklesu domáceho obyvateľstva. Viac ľudí umiera než sa rodí. Pôžitkárstvo, sebeckosť, pohodlnosť a nezodpovednosť – pod novými a pekne znejúcimi menami – sa stali modernými a prijateľnými návykmi v živote súčasného Európana. Tisícročná kresťanská tradícia nahradila zásada Carpe diem! – využí dnešok a nestaraj sa o zajtrajšok! Nestaraj sa, aký svet odovzdáš svojim deťom a vnukom, ak vôbec nejaké potomstvo po tebe ostane. A práve v tej otázke potomstva väzia korene terajšej európskej demografickej krízy.

Prognóza Populačného oddelenia Spojených národov UNDESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs) varuje, že ak bude súčasný populačný trend pokračovať do roku 2050, tak potom v priebehu asi 30 rokovv Nemecku počet pôvodného európskeho obyvateľstva poklesne o 16 miliónov; v Španielsku namiesto dnešných 40 miliónov Španielov ostane na Pyrenejskom polostrove iba 31 miliónov; 42 % Talianov bude starších než 60 rokov a takmer 60% talianskych detí nebude mať súrodencov, bratancov, sesternice, ujo, tety,

Dnešný deň je v civilnom kalendári meno Valentín. Ak ste boli v obchode, tak vám zaiste ponúkali symbolické srdiečka vo výraznej zľave, lebo legenda urobila zo sv. biskupa Valentína patróna zaľúbených a reklama to hojne využíva v obchodnom sektore. Kresťanský a kultúrny svet si každý rok pripomína 14. februára blažený skon a odchod do večnosti sv. Konštantína-Cyrila Filozofa. Je to presne 1150 rokov odvtedy, čo tento muž vyčerpaný skončil v jednom rímskych kláštorov. Ide o kolosálnu osobnosť nielen cirkevných ale aj svetských dejín, spolupatróna Európy, jedného z patrónov našej miestnej cirkvi (Košickej eparchie), Spolku sv. Cyrila a Metoda a iných inštitúcií. Obraz o jeho živote, zmýšľaní, hodnotovom ukotvení a najmä o pastierskej láske v srdci ako to naznačil v dnešnom evanjeliu sám Kristus (porov. Jn 10 kap.) si môžeme vytvoriť cez posledné slová, ktoré Konštantín-Cyriľ vyriekol pred smrťou.

V takejto existenciálnej chvíli sa ukazuje to podstatné, čo je v duši človeka. V zachovanej modlitbe čítame, že najprv vzdal Bohu chválu. Ďalej prosil, aby Boh zachovalzverenému stádo pri vernosti, zachránil ho pred bezbožnou a pohanskou zlobou a bludom (trojjazyčným). A nakoniec sa modlí, aby Pán vryl do ich srdca slovo prijatia za synov (porov. ŽK XVIII.). Naším pastierom Cyrilom sformulovaná modlitba je aj dnes aktuálna, lebo dnešná doba má prívlastok tekutá doba. To znamená, že sa stráca pevnosť osvedčených životných a morálnych princípov z dôvodu, že v spoločnosti chýba pevný bod – Boh. Sv. bratia postavili svoju misiu na pravde o Bohu a o človekovi. Nepriniesli našim predkom nejaké lacné učenie, ale filozoficky i teologicky podoprenú, zrelú a integrovanú nauku o tom, že Boh je

svák. Kritický nedostatok obyvateľstva v produktívnom veku 20-64 rokov a neúmerne vysoký počet v dôchodkovom veku sa prejaví aj v ostatných štátoch Európskej únie.

Známy americký publicista George Weigel – autor životopisu Jána Pavla II., Svedok nádeje – pred dvomi rokmi poukazyval na neobyčajne zvláštnu

vládne zásahy a opatrenia na odvrátenie následkov tejto krízy. Príkladom je susedné Maďarsko, kde situácia bola naozaj kritická.

Podľa údajov spomínanej agentúry UNDESA, aby sa počet obyvateľstva udržal na neklesajúcej úrovni, je žiaduce, aby na každú ženu v plodnom veku pripadlo 2,08 detí (tzv. Fertility

do manželského zväzku a neváhali mať deti. Každá žena, mladšia než 40 rokov, pri prvom manželstve má nárok na výhodnú pôžičku na zakúpenie nového domu. Vláda odpíše z pôžičky rodine milión forintov pri narodení druhého dieťaťa (1000 forintov = 3,18 eur). Žena, ktorá porodí štyri deti, nebude už doživotne platiť

Demografická samovražda Európy?

skutočnosť, ktorá je akoby symptómom európskej populačnej krízy: ministerskí predsedovia a hlavy hospodársky najsilnejších štátov EU, Angela Merkel (Nemecko), Theresa May (Veľká Británia), Paolo Gentiloni (Taliansko), Emmanuel Macron (Francúzsko) sú bezdetí. Bezdetný je aj holandský premiér Mark Rutte a luxemburský premiér Xavier Bettel. Inými slovami: „Zo šiestich štátov, ktoré tvorili základ Európskej únie, päť štátov má na čele bezdetnú osobnosť. Toto je situácia, ktorá bola nepredstaviteľná v čase, keď vznikala moderná Európa, keď jeden zo zakladateľov Európskej únie, Konrad Adenauer, bol otcom ôsmich detí“.

Takáto demografická kríza sa prejavuje nielen v západoeurópskych, ale aj v štátoch Vyšehradskej štvorky. Potešiteľným znakom je, že tam sa začínajú objavovať záchranné kroky.

Rate Index). V Maďarsku bol tento kritický faktor pod minimom od sedemdesiatych rokov minulého storočia a dnes je 1,53. (Na Slovensku: 1,48!). Trošku sa ustálil v tomto storočí, ale od roku 2016 opäť klesá. V roku 2017 sa narodilo 95 361 detí; o 3 000 menej ako v predchádzajúcom roku 2016. Následkom toho počet obyvateľstva v Maďarsku od roku 2007 (t. j. za posledných 12 rokov) poklesol o 290 000. (Na Slovensku v rokoch 2012-2018 počet obyvateľstva mierne vzrástol o 27 000).

V úsilí zastaviť tento neželateľný jav, ministerský predseda Viktor Orbán dňa 10. februára 2019 vyhlásil sedem-bodový plán na ochranu rodiny, v ktorom sa jeho vláda zaväzuje zlepšiť materiálne podmienky a hospodársky zabezpečiť mladé rodiny. Plán má umožniť mladým ľuďom v prvom rade, aby neodkladali vstup

nijakú osobnú daň. Rodine s tromi deťmi štát poskytne grant vo výške 2,5 milióna forintov na zakúpenie osobného auta pre sedem osôb. Vláda v priebehu troch rokov vytvorí 21 000 nových miest v detských opatrovniach. Tieto výhody sa budú vzťahovať aj na starých rodičov, keď sa namiesto rodičov starajú o malé deti (vnúčatá) oni.

Je to chvályhodný plán a nasledovania hodný príklad aj pre ostatné tri štáty Vyšehradskej štvorky. Aby sa však úspešne ujal, bude musieť brať do úvahy nielen materiálne ale duchovné a morálne stránky problému. Bude treba zmeniť súčasnú mentalitu ľudí, ich postoje k tým sociálnym neduhom našej doby, ktoré sv. pápež Ján Pavol II. v encyklike *Evangelium vitae* nazval „sprisaháním proti životu“ a „kultúrou smrti“.

FRANTIŠEK VNUK

Dôstojnosť ľudskej osoby je nezrušiteľná

základom všetkého, teda neba, zeme i ľudskeho bytia. A od veľkosti Boha sa odvodzuje aj veľkosť človeka, lebo človek bol stvorený na Boží obraz a podobu (porov. Gn. 1,26) To je základ ľudskej veľkosti a dôstojnosti pre každého človeka, chudobného i bohatého, vzdelaného i jednoduchého, bieleho i čierneho.

Človek je nositeľom Božej kreativity a cieľom jeho života je „dopodobať“ sa s Bohom, stať sa podobným, prepodobným či najpodobnejším ako to uvádza terminológia východnej cirkvi o svätcoch. To je jedna zo zásulh cyrilo-metodskej misie, že s vertikálou pravdy o Bohu prišla aj horizontála pravej náuky o človekovi. Ak toto pochopíme, potom platí, že každý priamy alebo nepriamy čin proti človekovi, je činom proti Bohu, lebo Boh sám garantuje veľkosť človeka, posvätnosť jeho života od počiatku až po prirodzenú smrť, jeho osobnú slobodu a zodpovednosť. Nie človek je garantom seba alebo nejaká inštitúcia, tie sú len sekundárne. V tejto súvislosti je možné pripomenúť si výrok F. M. Dostojevského: „Vyriešiť otázku človeka, znamená rozriešiť otázku Boha.“ Táto dôstojnosť ľudskej osoby má ústredný význam pri obrane života, riadneho manželstva, rodiny a ľudských slobôd. Je nezrušiteľná ľudskou autori-

ty. Zákony, ktoré neslúžia na prospech integrity človeka a spoločnosti treba nutne opraviť.

Cirkev sa dnes považuje v očiach liberálov za netolerantnú inštitúciu, lebo nechce upustiť od prirodzených i zjavených princípov a bráni dôstojnosť a integritu človeka. Cirkev tým nezosmiešňuje inakosť, ale ukazuje východisko, neupiera rešpekt nijakej ľudskej bytosti ale varuje pred bezbrehou toleranciou, ktorá vedie do rozkladu a záhuby.

Keď som sa stretol s misionármi, ktorí pôsobili v doteraz menšinovej kresťanskej kultúre napríklad v Afrike alebo Indii, tak oni rozprávali že sú blokovaní ako kresťanskí misionári. Nie z dôvodu, žeby boli nebezpeční pre danú krajinu. Ale z dôvodu toho, že narúšajú ich tradičné spoločenské usporiadanie keď s kresťanskou misiou ohlasujú, že každý si je rovný, že všetci máme rovnakú ľudskú dôstojnosť a že vládcovia nemajú právo pohrdáť a využívať nižšie triedy alebo kasty vo svoj prospech, akoby to bolo naveky tak súdené. Kresťanské chápanie človeka oslobodzuje od povýšovania, kastrovnictva a nemorálneho utlačania a prisudzuje rovnaké práva všetkým. V nadprirodzenom poriadku na prvom mieste právo Božieho dieťaťa, pričádzajúce s krstom.

V tejto dobe ideového sporu medzi liberalizmom a konzervativizmom má čelné miesto frontová línia zápasu o človeka, chápania vzťahu muža a ženy, obrana ľudských práv včítane náboženskej slobody a smerovanie verejného života. Tento zápas nie je okrajový, naopak, je podstatný. Lebo čo osoží funkčný štát, ak poprieme ľudskú dôstojnosť, či zabudneme na našu vlastnú identitu? K čomu nám bude platná funkčná štátna správa, dokončené diaľnice, nemocnice, viac zelene v mestách a poctivo upečený chlieb, keď pri tom zrelativizujeme základné princípy ľudskej prirodzenosti. Zápas o kultúrnu a náboženskú identitu Slovenska je podmienkou a východiskom pre serióznu snahu o spravodlivú spoločnosť.

Ďakujeme preto Bohu, že nám poslal vynikajúceho misionára, akým bol sv. Cyril. Ďakujeme sv. Cyrilovi, že neváhal nasadiť všetky svoje sily a schopnosti pre povznesenie viery, dôstojnosti a morálneho života našich predkov. Ďakujeme všetkým zdravým silám národa, ktoré sa zasadzujú za návrat k osvedčeným kresťanským princípom, ktorých pôvodcom je Boh, aby sme v nich našli svoju pravú veľkosť a dôstojnosť.

MICHAL HOSPODÁR
(14. februára 2019)

(Pokračovanie z 1. strany)

Prizvaný bol aj aquilejský patriarcha Pavlín. Rozsiahlu misijnú prácu mali rozvinúť aquilejskí kňazi spolu s franskými misionármi.¹⁰

Aj v dôsledku týchto opatrení v sa aj východoeurópske národy dostávajú do kontaktu s organizovaným kresťanstvom. Iste aj politické zábery tu zohrali určitú rolu. Pre Rím a Frankov ako aj pre Carihrad to znamenalo rozšírenie moci a vplyvu. Aj konkurencia medzi Východom a Západom, medzi gréckou a latinskou Cirkvou sa zamiešala do misijnej horlivosti.

Zo slovanského pohľadu¹¹ mohlo byť prijatie kresťanstva stanovené ako súčasť zjednocujúcej politiky orientovanej na Franskú ríšu alebo na Byzanciu. S touto vierou patrili spomínané národy k najsilnejším a kultúrne vedúcim štátnym spoločenstvám.

Panónia po konečnom víťazstve Frankov nad Avarmi prestala byť jednotným územno-právnym celkom a bola aj v cirkevnom ohľade rozdelená medzi bavorské biskupstvá. Z iniciatívy Karola Veľkého vznikla r. 798 bavorská cirkevná provincia so strediskom v Salzburgu. Prvým arcibiskupom sa stal Arno.¹² Karol Veľký zaviedol v bavorských kláštoroch benediktínsku regulu. Mnísi boli podriadení biskupom a biskupom bola zverená aj misijná činnosť. Tieto pohanské kraje boli pridelené už r. 796 a následne r. 811 biskupstvom: južné územie až po rieku Drávu patrilo patriarchátu v Aquileji; územie od Drávy po Dunaj pripadlo Salzburgu; na sever od Dunaja Pasovu a Čechy Regensburgu. Neskôr v r. 829 dochádza kráľom Ľudovítom k novému rozhraničeniu medzi Salzburgom a Pasovom. Ako hranica bola medzi nimi bola určená rieka Dráva. Pasovská diecéza sa kryla s Východnou markou a pasovskí biskupi si robili nárok i na Veľkú Moravu, ako to vyplýva aj z neskoršej sťažnosti bavorských biskupov z roku 900, v súvislosti s obnovením hierarchie na tomto území.¹³

Keď sa Rastislav roku 846 stal veľkomoravským panovníkom, si výbornou a nebojácnou vojenskou stratégiou proti Frankom zaistil istú suverenitu a v roku 861 pripojil k svojej krajine časť Panónie, ktorá zostala súčasťou jeho ríše až do jej zániku. V tom čase už vážne pomýšľal aj na zmenu archiepiskopátu v jeho území, ktorá mala misijný charakter a usiloval sa povýšiť jednotlivé cirkevné obvody na biskupstvá s riadne konsekrovanými biskupmi, ktorí by boli úplne nezávislí na bavorskom episkopáte a ktorí by zároveň dali ríši a uplatňovali v jej správe právny systém, bez ktorého nemohol v Európe existovať žiadny štát. Od toho sa potom mal odvíjať aj morálny a sociálno-ekonomický rozkvet štátu. Preto, že si to Rastislav plne uvedomoval, už v roku 861 sa obrátil na pápeža Mikuláša I., aby mu poslal „učiteľa a biskupa“¹⁴. Hoci sa táto Rastislavova žiadosť nerealizovala zo strany Rímskej kurie, nesmieme ju podceňovať, ale naopak vidieť v nej prorímsku orientáciu Rastislava v cirkevnej politike a jeho úmysel uviesť veľkomoravský štát do latinského, alebo západného civilizačného a kultúrneho vývojového procesu. Toto Rastislavovo úsilie bolo doteraz málo ocenené a zhodnotené. Pravdepodobne sa tak stalo preto, že sa tento Rastislavov zámer nevydaril. Do istej upokojujúcej miery môžeme aj odpovedať na otázku, prečo sa tak nestalo. Apoštolský Stolec mal záujem

Spolupatróni Európy

Život a evanjelizačná činnosť sv. Cyrila a Metoda

o toto teritórium, o tom nemožno pochybovať, ale pravdepodobne ho chápal v kontexte bavorskej cirkevnej organizácie. Preto Rastislavova žiadosť bola pre Rím nečakaným prekvapením.

Pápež Mikuláš nemal naporúdzi schopných ľudí na túto neľahkú činnosť. Hľadať v Ríme misionárov, ktorý by poznali slovanskú reč, v čase, keď zo slovanského sveta kresťanmi bola len časť Chorvátov a Slovincov, bolo viac ako prímelé. Druhou, nie menej vážnou príčinou bola počiatočná misijná práca franského kléru, o ktorej pápež iste veľmi dobre vedel. Nebolo naozaj jednoduché aj pre pápeža zriadiť cirkevnú hierarchiu a územnú diecéznu organizáciu bez toho, aby sa neporadil s biskupmi, ktorým predmetné teritórium bolo misijnou oblasťou. Iste pre tieto objektívne príčiny pápež Mikuláš I. nespĺnil Rastislavovu žiadosť, ale nikdy ju ani nezamietol ako nemožnú, alebo nespĺniteľnú. Rastislav však súril. Cítil, že je v najvýhodnejšej politickej konštelácii, hoci Frankovia mu nedali nikdy pokoj a ich ambície sa proti nemu ešte viac zväčšili, keď bavorský klérus strácal v jeho krajine morálne i benefičné pozície.¹⁵

Rastislav vyslal svoje posolstvo do Carihradu asi v jeseni roku 862 na dvor k cisárovi Michalovi III. (842-867). Na cisársky dvor došlo pravdepodobne koncom uvedeného roku a zostalo tam cez zimu na rozhraní rokov 862-863. Tak usudzuje prof. J. Stanislav¹⁶ a súhlasne s ním aj početní historici. Posolstvo prednieslo nanajvýš elegantné a zdvorilostné pozdravy, ale aj praktické prejavy, so žiadosťou formulovanou v Živote Konštantína takto: „Keďže náš ľud pohanstvo odvrhol a drží sa kresťanského zákona, a nemáme učiteľa, ktorý by nám v našom jazyku vysvetlil kresťanskú vieru, aby aj iné krajiny, vidiac to, nás napodobnili, pošli nám teda, vládár, takého biskupa a učiteľa. Lebo od vás na všetky strany vždy dobrý zákon vychádza“¹⁷.

Byzantský cisár Michal III. ochotne vyšiel v ústrety Rastislavovmu posolstvu, lebo v ňom iste videl aj vhodnú politickú príležitosť: mať spojenca v srdci Európy a tak rozšíriť svoj politický vplyv smerom na Západ.

Posolstvo kniežat'a Rastislava malo dva ciele: v prvom rade politický, teda nadviazanie kontaktov so silnou Byzantskou ríšou a cirkevno-politický, teda možnosť získať od Byzantíncov cirkevných hierarchov.¹⁸

Bezprostrední Rastislavovi susedia, Bulhari, na oboch brehoch stredného a dolného Dunaja, po dlhom boji proti Byzantíncom sa chystali zmieriť; medzitým sa ale začali rozvíjať aj vzťahy s Nemcami, západnými susedmi. Aby sa predišlo spojenectvu Bulharov s Nemcami, čo by malo neblahé následky pre Rastislavovu ríšu, bolo lepšie orientovať sa na Byzanciu. Tak sa aj stalo a do Carihradu dorazila moravská misia, nie však aby rokovala výlučne o náboženských otázkach; politické problémy ju totiž znepokojovali rovnako ako cirkevné záležitosti. K otázkam spojenectva aj patriarcha cisárskeho mesta mal čo povedať; v tom čase sa menoval Fóciov a už niekoľko rokov zastá-

val tento úrad (od r. 858); no skôr než sa naň dostal, zastával v cisárskom paláci významné politické a akademické postavenie.¹⁹

Patriarcha Fóciov v okamihu pochopil situáciu: Slovania strednej Európy sa obracajú na druhý Rím, rovnako ako Slovania Balkánskeho polostrova či poloviční Slovania, ktorí sa nazývajú Bulhari; jedinečná príležitosť prinavrátiť ekumenickému patriarchátu jeho vplyv a hádam aj ukázať svoju silu Apoštolskej Stolici (vzťahy s Rímom začali byť napäté z viacerých príčin; aj kvôli Fóciov, ktorí si uzurpoval patriarchálny stolec). Carihrad nemohol nereagovať na Rastislavove pokusy o zblíženie, ktorý sa pýtal, komu sa zveriť medzi toľkými misionármi, čo prúdia z jednej i druhej strany do jeho krajiny.²⁰

Podľa historika Vittoria Periho misiu svätého Cyrila a svätého Metoda chápal cisár Michal III. a patriarcha Fóciov ako príležitosť posilniť kresťanstvo medzi novými národnými usadenými na Balkánskom polostrove, obnoviť zhody medzi ortodoxným autokratom a Rímskou cirkvou, ako tomu bolo pri sporadických pokusoch v 6. a 7. storočí v Dalmácii. Následné krízy v dogmatických (Filioque, obrazoborectvo) a praktických vzťahoch ďalších storočí tomu zabránili a prehľbovali rozdelenie oboch častí európskeho kresťanského sveta, podporujúc jednostranné operatívne a pastoračné rozhodnutia oboch cirkevných spoločenstiev.²¹

Posolstvo Rastislava bolo v oboch smeroch úspešné, hoci ani Michal III. nemohol poslať Rastislavovi biskupov, hoci u niektorých autorov sa otázka biskupstva u Konštantína predpokladá.²² V každom prípade mal cisár naporúdzi mužov, ktorí boli veľkánmi doby.²³ Bolí morálne bezúhonní, asketickí, vysoko vzdelaní, osvedčení diplomati a v misionárskej a administratívno-právnej práci skúsení: Konštantín ako kňaz²³ a profesor na Cisárskej dvornej škole a Metod (krstným menom pravdepodobne Michal) právnik, ako archonta, čiže správca územia.²⁴

Cisár Michal III. Iste neuvažoval dlho, dal si zavolať si na dvor Konštantína a taktne, hoci aj s priznaním Filozofovej únavy z predošlých ciest mu naznačil svoju vôľu: „... treba ti ta ísť...“²⁵ Tieto slová boli pre Konštantína cisárovým želaním, výzvou a jasným rozkazom. Konštantín, ktorý poznal kultúrnu úroveň Slovanom žijúcich na okolí rodného mesta Solúna, pripomenul cisárovi otázku, že Sloveni nemajú písmo, no napriek tomu vyriekol dôležité slová „... radosťou pôjdem ta...“²⁶ V týchto „slovách Konštantín vyjadril nielen ochotu ísť, ale zobral na seba zodpovednosť za celé dielo, ktoré začal niekoľkodňovým sústredením v modlitbe. Pre všetku budúcu bohoslužobnú a literárnu činnosť potreboval on i jeho spolupracovníci písmo, ktorým by bolo možné písomne vyjadriť staroslovenskú reč.

Konštantín začal prekladom Evanjelia sv. Jána. Prvé slová, ktoré napísal v staroslovenskom jazyku, boli úvodné slová evanjelia podľa sv. Jána: „Iskoní bē Slovo i Slovo bē u Boga i Bog bē Slovo...“ (Jn, 1, 1).²⁷ Z tejto príležitosti napísal oslavnú báseň Proglas, ktorej prvé slová sú: „Evanjeliu svätému som

Predslovom: ako nám dávno sľubovali proroci, prichádza Kristus zhromažďovať národy, pretože svietí svetlom svetu celému. To v našom siedmom tisícročí stalo sa... Bol slepým oni sľúbili, že uvidia, a hluchí, ajhľa, Slovo Písma počujú, lebo jeho Boha poznať totiž potrebné. A preto čujte, čujte toto Sloveni: dar tento drahý vám Boh z lásky daroval“²⁸

Naozaj bola to veľkolepá myšlienka, ktorá stála pri zrode cirkevných a kultúrnych dejín viacerých slovanských národov! Pravdepodobne v letných mesiacoch (júl), resp. v prvej polovici roku 863 došla byzantská misia na Veľkú Moravu.²⁹

Solúnski bratia prišli, s najväčšou pravdepodobnosťou, po súši do Rastislavovej krajiny; aj keď neskoršia tradícia hovorí niečo iné³⁰, nezastavili sa u Bulharov a neboli to oni, ktorí primáli kráľa Borisa urobiť rozhodujúci krok ku kresťanstvu. Rastislav, ku ktorému boli vyslaní, bol kresťan; neplatí, že prijal opatrenia na poslanie latinských misionárov za západné hranice; je však pravda, že v roku 864, krátko po tom, čo prišli Konštantín a Metod, Rastislav, premožený, prisahal vernosť Ľudovítovi Nemcov, čiže nebolo vhodné dráždiť Nemcov. No aj keď mohli slobodne hlásať kresťanstvo, bolo dosť ťažké čeliť konkurencii byzantských misionárov. Používanie slovanského jazyka v liturgii im z veľkej časti zabezpečovalo úspech; ich kázanie, prístupnejšie ľudu, keďže hovorili jeho jazykom, a potom nepriateľstvo voči všetkému, čo prichádzalo z územia Nemecka, urobili svoje. V krátkom čase Konštantín a Metod dokázali zaujať obyvateľov jeho územia kresťanskými myšlienkami a zvyklosťami, a už si vytipovali medzi neofytmi tých, čo by sa mohli stať ich spolupracovníkmi a jedného dňa ich nástupcami.³¹

Konštantín bol vedúcim celého tímu, ktorý sa podieľal na prekladoch bohoslužobných kníh. Prvým zo spolupracovníkov bol zaiste Metod, ktorého mu, ako uvádza Život Metoda, odporúčal sám cisár „... pojmi brata svojho, opáta Metoda...“³² Úlohou Konštantína bolo získať nielen pomocníkov k prekladom, ale aj ľudí vzdelaných a zapálených misionárskym duchom, ktorí by boli ochotní opustiť rodnú vlasť a ísť k podunajským Slovanom. Nebola to ľahká práca, keď Konštantín s Metodom a inými spolupracovníkmi už absolvovali podobné pracovné cesty k Arabom a ku Chazárom. V jeho sprievode boli presbyteri ako Kliment, Angelár, Naum, Sava (v niektorých prameňoch sa uvádza ako Vavrincec), boli to tí, ktorí ako cudzinci museli opustiť Veľkú Moravu po smrti sv. Metoda na sklonku roku 885. Zdá sa však, že títo boli najvýznamnejšími predstaviteľmi misie a že v sprievode boli ešte ďalší. Boli to muži, ktorí museli poznať jazyk Slovanov, alebo, ako hovorí F. Dvorník, boli slovanského pôvodu. Najviac sa táto mienka aplikuje na Klimenta, ktorý pochádzal z Macedónska.³³ Napokon slovinský historik F. Grivec najprv pripúšťal slovanský pôvod Konštantína a Metoda zo strany matky, no neskôr ho poopravil v tom zmysle, že obaja rodičia boligréckej

národnosti.³⁴

Ako vidieť aj z cesty oboch bratov do Ríma (867), z úcty voči inštitúcii pápežstva v prípade ostatkov sv. Klimenta (hoci tu dôležitú úlohu zohrávalo aj jeho martýrstvo), z úcty voči pápežovi Hadriánovi II., napokon aj z nerozdielného dogmatického učenia oboch bratov a ich byzantských spolupracovníkov vzhľadom k učeniu západnej Cirkvi, je absolútne vylúčené neopodstatnené podozrievanie byzantskej misie ako schizmatickej, čo bolo iba nedomyšleným krokom zo strany franských kňazov, ktorý vyplýval z ich nenávisťi a predpojatosti voči solúnskym bratom. V určitej miere tu mohla zohrať aj otázka Filioque.³⁵

O ich úspešnom pobyte vo Večnom meste svedčí aj správa: „Keď pápež prijal slovanské knihy, posvätil ich a položil v chráme Svätej Márie, ktorá sa volá Fatné, i spievali nad nimi svätú liturgiu. Nato prikázal pápež dvom biskupom, Formozovi a Gauderikovi, vysvätiť slovanských učeníkov. A ako ich vysvätili, hneď spievali liturgiu slovanským jazykom v chráme svätého apoštola Petra. Na druhý deň spievali v chráme svätej Petronily a na tretí deň spievali v chráme svätého Andreja. A potom zase spievali v chráme veľkého učiteľa národov, apoštola Pavla. Nad jeho svätým hrobom celú noc spievali chválospevy po slovansky a ráno znova spievali liturgiu. Mali na pomoc biskupa Arzénia, jedného zo siedmich biskupov, a Anastázia, bibliotekára.“³⁶

Misijné poslanie a titul arcibiskupa, udelený pápežom Hadriánom II. Metodovi, naznačuje, že táto mierová misia bola úspešná a po striedavých zmieriach protagonistov vyústila v nastolenie plnej jednoty na koncile v Carihrade v r. 879-880. Rovnováha však bola labilná a ďalšie dielo christianizácie na Východe medzi slovanskými národmi prebiehalo konkurenčne medzi Rímom a Byzanciou, na jednej strane prostredníctvom pražského biskupa Vojtecha/Adalberta, syna kniežat'a Slavníka, vychovaného benediktínmi v Montecassino a gréckymi mníchmi v Ríme, na druhej strane prostredníctvom kňaznej Olgy, ktorú priviedli ku krstu spolu s jej národom byzantskí kňazi v Kyjeve. Vážna roztržka v misijnom diele medzi oboja spoločenstvami pokračovala, hlavne na území dnešného južného Talianska, až kým sa formálne neprerušil exkomunikáciami v r.1054. Následné dlhé obdobie odtrhnutia zmenilo, aj v historiografických spomienkach, skutočný priebeh a čoraz rozmanitejší vývoj cyrilo-metodskej misie, s jej pôvodným náboženským, cirkevným, občianskym zámerom smerujúcim k zmiereniu.³⁷

Konštantín a Metod, ktorí mali na misijnom území to isté právo misijného pôsobenia, ktoré bolo jednoznačne potvrdené pápežom, boli voči duchovenstvu z nemeckej oblasti v značnej výhode v tom, že neboli spútaní akýmkoľvek politickými akcentmi. Pracovali výlučne pre dobro ľudu a krajiny, do ktorej prišli.

Nevnucovali Slovanom cudzí jazyk, vytvorili pre nich vlastné písmo, snažili sa slovanskú realitu presiaknuť kresťanskými ideami a prinášané prvky byzantskej

kultúry, akými boli napríklad archeologicky potvrdené sakrálné staviteľstvo alebo filologicky dokázané jazykové či literárne štruktúry, stmelovali s prvkami lokálnej kultúry. Vedomí si správnosti svojho počínania sa v roku 867 zúčastnili v Benátkach na pre nich víťaznej dišpute s tzv. trojjazyčníkmi. Používali trefné a silné argumenty. Ich oponenti zrejme pochopili hĺbku myšlienok sv. Cyrila, keďže autor Života Metodovho zdôrazňuje fakt, že „zahabil ich a odišiel, nechajú ich“. Či to malo vplyv na postoj nemeckých biskupov počas súdu nad Metodom v novembri 870 a do akej miery, nie je známe.³⁸

V súvislosti s pôsobením arcibiskupa Metoda medzi Slovanmi nemožno nevidieť aj jednu z foriem pápežskej legácie, ktorú predstavujú misijní legáti so stálym poslaním evanjelizovať určitú krajinu. Tak v časoch pápeža Sirícia (384-399) v Škótsku pôsobil kňaz Ninián. Za pápeža Gregora Veľkého (590-604) vo Veľkej Británii pôsobil v tejto hodnosti sv. Augustín. Za pontifikátu pápeža sv. Zachariáša (741-752) v Nemecku pôsobil ako pápežsky legát sv. Bonifác. V tomto duchu vykonával legáciu, z poverenia pápeža Hadriána (867-872) v Panónii sv. Metod od r. 869.³⁹ Táto nová forma episkopátu bez biskupského sídla sa označovala ako archiepiscopatus pro fide, keďže išlo o biskupských činiteľov určených ad illuminationem gentium.

Byzantská cirkev tiež poznala vo svojich taktikách biskupov a arcibiskupov bez titulu sídla, označených titulom národa, medzi ktorým mali vykonávať svoju pastoračnú činnosť. Nevyhnutné nadradenie, na tých istých miestach a pre tých istých potenciálnych veriacich, kánonickej biskupskej jurisdikcie, tradične vymedzenej mestom a jeho teritóriom, s biskupskou jurisdikciou s etnickou konotáciou, nutne vyvolávalo konflikty medzi biskupmi spravujúcich to isté územie, ako sa to preukázalo v prípade arcibiskupa Moravy - Metoda v spore s franskými biskupmi v Salzburgu, Pasove a Freisingu.⁴⁰

Franskí biskupi si uvedomovali určitý dosah pastoračných úspechov, preto salzburský arcibiskup Adalvín, pripravil, ohľadom pôsobenia arcibiskupa Metoda, pre kráľa Ľudovíta Nemca protestné memorandum známe ako *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, v ktorom obhajoval právo svojej diecézy na panónske územie. V tomto spise sa nachádza aj vzácna správa o prvom písomne známom chráme z tohto obdobia a jeho konsekrácii v Nitre vtedajším salzburským arcibiskupom Adalrámom, ktorý dal postaviť knieža Pribina: „Cui quondam Adalrammus archiepiscopus ultra Danubium in sua proprietate loco vocato Nitava consecravit ecclesiam“.⁴¹ Z historických súvislostí vyplýva, že išlo o r. 827/828.⁴²

Keď v r. 870 Ľudovít Nemec porazil Rastislava, s pomocou zradu jeho synovca Svätopluka, salzburský arcibiskup Adalvín a freisingký biskup Annon a pasovský Hermanrich nechali priviesť Metoda do Regensburgu a uväznili ho v Ellwangene aj napriek tomu, že spravoval územie, ktoré bolo „svätého Petra“, čiže priamo podliehalo Apoštolskej stolici.⁴³ Preto pápež Ján VIII. píše Annonovi: „Methodium archiepiscopum legatione Apostolicae sedis ad gentes fungentem“⁴⁴ Pasovskému biskupovi Hermanrichovi tiež vyčíta: „...keď si brata a nášho spolu-

biskupa Metoda v žalári väznil a pod holým nebom v najtuhšej zime a za hrozných dažďov dlhý čas trýnil a pozbavil správy biskupstva jemu zverného... Ó biskup tak veľmi ubližujúci biskupovi a k tomu ešte vysvätenému rukami pápežovými a od neho vyznačeného hodnosťou (osobného legáta) a latere...“⁴⁵

Metod bol prepustený (spolu s Gorazdom) až na zásah pápeža Jána VIII.⁴⁶ v r. 873, ktorý vyslal biskupa Pavla z Ankony ako osobného legáta s presnými pokynmi, aby pred panovníkom Ľudovítom a jeho synom Karolmanom usvedčil biskupov z násilia a z uzurpácie súdneho práva nad arcibiskupom Metodom, ktorý bol ustanovený samotným pápežom.⁴⁷

Pápež Ján VIII. uvádza vo svojich listoch dôvody, ktoré sú presne právnicko sformované: „Sancte Romanae... ecclesiae privilegia, quae in forma Petri stabilitatis petra suscepit, nullis temporibus angustantur, nullis regnorum partitionibus preiudicantur“⁴⁸.

Pápež Ján VIII. z hľadiska vtedajšieho kánonického práva ako to vyplýva aj z listu Svätoplukovi *Industriae tuae* potvrdzuje, že Metod bol arcibiskupom a apoštolským legátom s poslaním zriadiť hierarchiu pre Panóniu a územie Veľkej Moravy. Odvolávanie sa na práva Rímskeho stolca na Illy-rikum, ktoré je jedným z prvých dôvodov v liste Jána VIII. kráľovi Ľudovítovi, by naznačovalo,

o titul apoštolského legáta so sídlom. Keďže sa nezachovali inštrukcie, ktoré mali byť pripojené k listu *Industriae tuae* ako to vyplýva zo samotného listu: „secundum auctoritatem capitulorum quae illi dedimus (et) vobis direximus“⁴⁹ - ostáva jediným vysvetlením obsah samotného titulu pápežského legáta v 9. storočí. Možno to porovnať s právomocou sv. Bonifáca, apoštolského legáta pre nemecké územie, aj keď treba prihliadnúť na poldruha storočný rozdiel.

Podľa týchto náznakov aj podľa samotného listu Jána VIII. *Industriae tuae* arcibiskup Metod mohol mať nasledovné mimoriadne práva: 1. zriadiť na území slovanských národov diecézy; 2. vybrať kandidátov na biskupstvo pre novoobrátených veriacich zo slovanských kmeňov v okolí Panónskej diecézy (Metod na konci svojho života určil za svojho nástupcu Gorazda); 3. zvolávať synody; 4. konať kánonické vizitácie; 5. pozbaviť jurisdikcie kňazov a klerikov, ktorí by konali proti Metodovi.

Napriek týmto dost' podloženým úvahám, rozsah a obsah hodnosti pápežského legáta, ktorú dostal Metod je dost' nejasný. Určité nejasnosti ostávajú aj okolo jeho diecézy, či sídla jeho diecézy. Kým okolo r. 870 sa vo všetkých listinách nazýva panónskym arcibiskupom, pričom sa však nemenuje striktné jeho sídlo, v liste

z tohto čase vyžiadali misie medzi slovanským etnikom ako odpoveď na ich žiadosti adresované Rímu a Carihradu sú známe z pápežskej korešpondencie, z korešpondencie patriarchu Fócia, ako aj z nového výskumu koncilových dokumentov, v ktorých sa obe spoločenstvá (v Ríme a Carihrade) usilovali nastoliť vzťah viditeľnej kánonickej jednoty. Táto v skutočnosti nebola ešte celkom upevnená po vážnej kríze ikonoklazmu a koncil v roku 787 nechal otvorené právne konflikty medzi Rímom a Carihradom, či už v súvislosti s diecézami južného Talianska a Grécka alebo pre bývalú Ilýriu. Okrem toho táto situácia viedla k potenciálnej roztržke pre novú rozmáhajúcu sa cirkevnú štruktúru u Frankov, najmä vo vzťahu k Rímskej cirkvi, ktorú upodozrievala, že sa usiluje obnoviť bývalé vzťahy viditeľnej jednoty s Carihradom, v snahe brániť ho pred arabským nebezpečenstvom, čím by sa dostalo sa do politickej závislosti od byzantského cisára, miesto toho, aby sa integrovala do sféry vplyvu rodiacej sa karolínskej ríše.

Zámery jednotlivých slovanských kniežat a bulharského vladára Borisa dať sa pokrstiť a prijať kresťanstvo ako štátne náboženstvo pre svoje národy (turecký a slovanský) otvárali zároveň konkurenciu medzi Rímskou ríšou na Východe a ob-

vilizácia rozpadávala a drobila a napätie medzi Východom a Západom vrcholilo delením a čoskoro odtrhnutím. Slovania vstúpili na svetovú scénu a ocitli sa medzi týmito dvoma stranami a následne zakúsili sami na sebe tragické účinky schizmy; aj oni boli rozdelení, tak ako bol vtedy rozdelený európsky svet. O to viac musíme obdivovať duchovnú jasnozrivosť oboch svätých bratov, s akou stávali pomyselný most tam, kde vtedajší svet hľbil priepasti odlúčenia a sváru. „Cyril a Metod – napísal som v apoštolskom liste z 31. decembra 1980, ktorým som ich vyhlásil za nebeských spolupatrónov celej Európy – vykonávali svoju misijnú službu v jednote tak s Carihradskou cirkvou ako i Katedrou sv. Petra, ktorá ich potvrdila; takto prejavovali jednotu Cirkvi, ktorá počas ich života a pôsobenia nebola zasiahnutá nešťastným rozkolom medzi Východom a Západom, navzdory vážnemu napätiu, čo už v tom čase poznačilo vzťahy medzi Rímom a Carihradom.“⁵⁴

Ďalej tento slovanský pápež povedal: „Chváliť Boha vo svojom vlastnom jazyku, uvedomujúc si svoju národnú a kultúrnu identitu, a zároveň usilovať sa o najhlbšiu jednotu medzi všetkými kresťanmi, tak východnými ako západnými, či to nie je misijný program potvrdený a odporúčaný aj nedávnym Vatikánskym koncilom?“

Fakt, že takýto program bol už pred jedenástimi storočiami schválený a podporovaný Apoštolskou stolicou, bol určite jedným z veľkých „znamení čias“, ktoré predznamenovali novú tvár rodiacej sa Európy.⁵⁵

Bolo nepísaným zákonom, že všetky väčšie spoločenstvá, ktoré vznikali po období sťahovania národov v ranom stredoveku a ich obyvatelia začali žiť usadlým spôsobom života na konkrétnom teritóriu, prijímali ako vyšší morálny princíp života kresťanské náboženstvo a na základe prijatia evanjelia museli revidovať svoju minulosť, prijať nový právny poriadok a po dostatočnej christianizácii pevnú cirkevnú organizáciu s vybudovanou hierarchiou, ktorá symbolizovala štátnu suverenitu a zvrchovanosť.

Ľudovít Nemec, aby zažehnal nebezpečenstvo, ktoré ohrozovalo Franskú ríšu, zosadil po ťažení v roku 846 Mojmir a nahradil ho jeho synovcom Rastislavom. Tento, ešte väčšmi než jeho strýko sa usiloval sústrediť do jedného štátneho zväzku všetko okolité slovanské obyvateľstvo; v rokoch 846-856 to bola hotová záležitosť.⁵⁶ Na druhej strane Rastislav nemal nepriateľsky postoj voči kresťanstvu; on sám bol pokrstený, aj keď nevieme za akých okolností. V krajinách, ktoré bezprostredne spravoval, a v slovanských oblastiach, z ktorých urobil svojich vazalov, evanjelium sa mohlo šíriť, a predsa koncil v Mohuči v roku 852 hovorí o tom kresťanstve ešte ako: „rudem adhuc christianitatem gentis Maraesium“ (ešte o nevzdelanom kresťanstve Moravanov).⁵⁷

Aj keď sa franskí misionári sa javili v slovanskom prostredí ako prisluhovači germanizmu. Nemožno však poprieť, že aj franskí misionári pôsobili medzi moravskými a podunajskými Slovanmi, aspoň čiastočne poznali ich reč. Svedčia o tom aj tzv. Frizínske zlomky v kódexe pochádzajúcom z 10. storočia uchovávané v štátnej knižnici Mníchove, kde sú zapísané viaceré modlitby západného obradu v staroslovenskej reči z územia západných Slovanov. Vznikli ešte pred príchodom solúnskej misie.⁵⁸

(Pokračovanie na 10. strane)

Na slávnostnej spomienke pri príležitosti 1150. výročia úmrtia sv. Cyrila v Devine predseda DEDIČSTVA OTCOV, o. z., Gabriel Smatana v príhovore tľmočil pozdrav od pani Evy Kristinovej, predsedníčky DEDIČSTVA OTCOV, Honoris Causa. Daniela Suchá, podpredsedníčka DEDIČSTVA OTCOV, o. z., po posolstvách otcov biskupov prečítala pozdrav pána Viliama Komoru, tajomníka Matice slovenskej: „Pozdravujem zhromaždených na slávení spomienky našich svätých otcov. Ostávam s úctivým pozdravom: Kristus medzi nami!“

Na snímke Štefana Hrušovského je záber zo slávnostnej svätej omše.

že pápež Hadrián II. obnovil ako arcibiskupstvo podriadené priamo Rímu staré biskupstvo v Sirmium (Sriemska Mitrovica), čiže „prestol sv. Andronika“⁴⁹ Toto biskupstvo sa už po roku 582 už nespomína, nakoľko ho Avari zničili.

J. Tomko poukazuje na to, že pápež Ján VIII. pridáva Metodovi aj iný dôležitý titul, ktorý sa nestotožňuje s právomocou každého biskupa, alebo arcibiskupa, hoci je aj priamo vysväteného pápežom, nazýva ho „apostolicae sedis manu sacrat(o) et latere destinat(o)“ (posvätnou rukou apoštolskou) „Pannonicum archiepiscopum legatione apostolicae sedis ad gentes fungentem“ (jestvujúce Panónske arcibiskupstvo poslaním Apoštolskej stolice k národom) považujú túto hodnosť dokonca za čosi viac: „Istius fratris et coepiscopi quin potius et missi nostri“ (tohto brata a spolubiskupa, že je viac ako len nami vyslaný).⁵⁰

Ide teda v súvislosti s Metodom

Svätoplukovi v r. 880, kde sa spomína aj nitriansky biskup Wiching, je Metod označený ako arcibiskup „sancte ecclesia Marabensis“⁵².

Hoci územie Panónie a Moravy bolo christianizované rozličnými misionármi (aj aquilejskými a salzburskými) formálne nepatrielo do žiadnej zo susediacich diecéz a nemalo určeného ani misijného biskupa. Salzburské arcibiskupstvo však usudzovalo, že mu prislúcha bezpodmienečné právo prvenstva a k Metodovi a k jeho spolupracovníkom sa správalo ako k nebezpečným diverzantom. Hovorí o tom už spomínaný dokument *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*.

Nepochybne v prvom období stretu dvoch rozličných misijných pôsobení mohli vznikať rozličné problémy, ale zdá sa, že nemalú rolu vo vzťahu frankej hierarchie k slovanskej misii zohrala politika Ľudovíta Nemca.

Historické podmienky, ktoré si

O Andrejovi Hlinkovi vlastným niekoľko publikácií. V nich je z rozličných profilov opísaný. No z rodáckeho-černovského predsa nie. Nuž, ako takého opísal som si ho ja, a to z môjho súkromného postoja. Veď, keď Hlinka aj patrili celému slovenskému národu, predsa bol v prvom rade Černovcom a mal aj on obyčajné rodácke postoje.

Hľa...

POSVIACKA ZÁKLADOV KOSTOLA

Prvý môj pozoruhodnejší styk s Andrejom Hlinkom, na ktorý sa pamätám, som s ním mal, keď som mal iba päť rokov. Bolo to v Zelený štvrtok alebo Veľký piatok (presne neviem) roku 1906. Staval sa vtedy náš kostol. V tie časy bolo zvykom, že v tieto dni mali šarvanci trikrát za deň, a to ráno, napoludnie a podvečer, prešli hromadne celou obcou ustavične klopajú a rapkajú na primitívnych klopkách a rapkách. Konečný cieľ tohto sprievodu či kapely bola zvonica, ktorá bola pre stavenie kostola provizórne umiestnená na cimiteri. Toto bandérium tvorili obyčajne len školopovinní chlapci. Ale aj ja som veru za ním zatúžil, hoci som ta ešte nepatrilo. A bol som ešte len taký malý prdúch. No nemal som ani rapkala ani klopčky. Na neodbytné drankanie stará matka poprosila istého mládenca z príbuzenstva, aby mi napochytre nejakú klopku zmuštroval. Chudák, nemal žiadnej doštičky poruke, iba pár kusov starého šindla z kaplnky. Z tohto mi napochytre klopalo znôtil. Ja som mal aj z tohto ohromnú radosť. Netrpezlivo som na ňom riadne zaklopkal, aby som ho vyskúšal. A hrôza, klopalo sa na prvom zaklepaní rozštiepilo... Vzdat' sa ho a za novým čakať ani pomysliť. Rozštiepenú doštičku som si palcami pridržal pohromade a hrdo som sa pripojil ku kapele. Bolo už podvečer, a keďže bandérium už obec pochodilo, tiahli sme na kostolcu ku zvonicu. Na kostolci bolo plno ľudí, stáli nad akými priekopami (boli to základy pod kostol.) My, samozrejme, mali sme za cieľ zvonicu, preto sme popri zástupe hrdo stúpali ku zvonicu. Medzi zástupom boli aj cudzie osoby a dokonca aj niekoľko kňazov. (Bola to asi posviacka základného kameňa pod kostol.) Naša kapela ich zaujímala. Jeden z nich nás požiadal, aby sme ukázali naše rapkala. Nik sa neopovažoval. Odvážil som sa teda ja najmenší s najhorším klopakom. Bez akéhokoľvek zapýrenia smelo som žiadateľovi podal moje úbohé klopalo a pripomenul som mu, aby si dal pozor, aby mu klopalo palce neprištípilo, i ukázal som mu, ako si ho má držať. Všetci sa zasmiali nad mojim počínaním a mojou pripomienkou, upozornením. A. Hlinka sa zasmial najchutnejšie poznamenajúc: „Pozri, šibala, veď to má z ukradnutého šindľa zo starej kaplnky.“ Potom sa ma opýtali, či som. Keď sa Hlinka dozvedel, že Cilin Hatalovic, znova sa zasmial a znova ma poctil „šibalom“. Hlinka mal totiž moju matku rád, lebo si ochotne plnila svoje povinnosti, príslušné dávky na kostol platila aj za brata, ktorého nosila ešte iba pod srdcom. Dotyčný pán mi potom dal 20 halierov s poznámkou, aby mi mamka riadne klopalo kúpila.

Neviem, či si ma Hlinka týmto činom zapamätal a obľúbil, ale keď ešte v Černovej režíroval divadla, na ktorých vždy aj šepkával, sediac v prvom rade pred javiskom, ja som mu sedával pri nohách, ba niekedy dokonca aj na kolenách.

POČIATKY STYKOV S HLINKOM

V škole som však jeho náklonnosť nejako nápadne nepociťoval. Len skoro celá obec vedela, že Hlinka ma chce dať učiť za kňaza. Preto ma učiteľ aj privátne trápil s maďarčinou, Hlinka mi mal poskytnúť byt a stravu a platiť školné, o ostatné sa mali postarať rodičia. Preto

sa to neuskutočnilo, dosiaľ neviem a už ani vedieť nebudem.

Do roku 1929 Černová aj cirkevne pod ružomerskú farnosť prislúchala, teda Hlinka bol farárom a aj Černovcom. V Černovej vtedy bývali sväté omše len príležitostne pri pohreboch a pod. a občas aj v nedeľu. Na bohoslužby dochádzali občas kapláni, ale najviac sám Hlinka. Ja som od môjho deviateho roku do trinásteho miništrúval. Takto som bol dosť často s Hlinkom v styku. Áno, z vianočného stromku mi nezabudol doniesť sladkosti.

Cez prvú svetovú vojnu som sa s ním osobne takmer nezišiel, ale matka viackrát spomínala, že sa o mňa zaujímal. Bol vraj proti tomu, že som šiel taký chrúst do fabriky. (Matka totiž k nemu chodila s interesom, keďže sme mali u neho dlžobu.)

Po skončení vojny, čiže už v novom štátnom útvere Československej republiky, chcel som ísť za rezbára, keď z kňazstva nebolo nič. Hlinka sa sám

LADISLAV HATALA

Moje styky s Andrejom Hlinkom

(1906 – 1936)

ponúkol, že mi toto miesto sprostredkuje. No medzitým v Prahe pouličná luza zrútila sochu Panny Márie na istom námestí (Staromestskom - pozn. redakcie). Hlinku to urazilo a nazlostilo. A odniesol som to aj ja. Matke prehlásil: „Nie, Laco nikde nepôjde. To je všetko skazené, skazil by sa aj on. Postaráme sa mu doma o niečo. Utvoríme potravný spolok a Laco bude tam vedúci. Laco je potrebný pre Černovú.“

Ale ani z toho nebolo nič. Mienený potravný spolok sa neutvoril a ja som musel znova do fabriky.

V novom štátnom útvere, ČSR, Hlinka sa stal poslancom a politikou bol viac zanepřádný. Preto mu už toľko času nezostávalo, aby sa mohol aj divadlám v Černovej venovať. Jeho divadelní odchovanci vtiahli ma medzi seba a uznali za Hlinkovho nástupcu. Hlinka to s porozumením kvitoval a občasnou návštevou na predstaveniach honoroval. V roku 1920 založili sme si Jednotu Orla, čiže telocvičnú organizáciu katolíckej ľudáckej mládeže. Ja som sa stal jej predsedom. Takto som sa stal opravdivým verejným činiteľom v obci a takto som mal príležitosť dosť často prísť s Hlinkom do styku.

Hlinka bol na svoju rodnú obec hrdý, a preto chcel mať v nej všetko okázalé. Často mi pripomínal: „Laco, nech je to pekné, aby sme sa nezahanbili.“ Keď sme nejakú akciu chceli podniknúť, obyčajne požiadal, aby to bolo vtedy, keď bude môcť byť aj on účastný. A tak to bola vždy okázalá udalosť. Tak to bolo napríklad aj s posviackou orolského prápora v roku 1921, Hlinka chcel, aby sa aj pán biskup J. E. Ján Vojtášák posviacky zúčastnil. No keď sa dopoludnia pre birmovku do Černovej dostať nemohol, prišiel aspoň večer na divadelné predstavenie aj s Hlinkom a mnohými význačnými osobnosťami.

V druhom polroku 1921 sa kresťanskí robotníci, združení v Kresťanskosociálnej odborovej organizácii, rozhodli zadovážiť nový veľký zvon do kostola. (Namiesto starého, ktorý bol počas prvej svetovej vojny na vojenské účely zrekvirovaný). Každý robotník mal na tento účel zložiť po 50 Kčs. Hlinka toto rozhodnutie schválil a doplnil tak ako pred vojnou.

O úhradu sa postaral on. Posviacka zvonov bola 6. januára 1922, čiže na Troch kráľov, a veru okázala. Zvony boli dovezené z Ružomerskej železničnej stanice na ovenčenom voze, ktorý ťahalo štvoro koní, ktoré mali pozlátané kopytá. Kone dodalo mesto. Posviacku zvonov vykonal Hlinka. Slávnosti sa zúčastnili oficiálne aj zástupci okresného a mestského úradu v Ružomberku. Pri tejto príležitosti bola vykonaná aj posviacka prikúpeného pozemku pre cintorín. Popoludní bola hostina pre oficiálne osobnosti a večer divadelné predstavenie, ktorého sa s Hlinkom aj hostia zúčastnili. Ja som pred divadlom zarecitoval príležitostnú báseň, ktorú som sám pre túto príležitosť napísal. Hlinkovi i hostom sa páčila a aplauz bol ohromný. Hlinka sa na predstavení nápadne dobre cítil a bavil. Cez prestávky spieval i s ľudom ľudové piesne a vlastne on začínal.

Druhý deň bol v Ružomberku jarmok, na ktorom som sa s Hlinkom stretol. Pristavil ma s otázkou: „Laco, ako sa

nájst' farára. Tak nech sa páci. Či som ja minister, aby som vyučeným ľudom miesta prideloval?“ „Čo si mi priniesol?“ náhle zmenil rozhovor. „A veď vy ste ma volali.“ „Aha. Chcem, aby si bol kostolníkom v Černovej.“ „Ja? A prečo? Veď tam máme súceho kostolníka, ba aj kantora v jednej osobe.“ „To viem ja, či je súci. Teda súci je, ale rád si vypije a potom v kostole vystáva tak, že to pohoršuje.“ „Ale ja som mladý, slobodný, ja ho nebudem vedieť zastúpiť. A potom ja chcem mať nedeľné popoludnia voľné, prejsť sa po zdravom vzduchu po celotýždňovej lopote vo fabrike, v tom smere. Ja sa nebudem predmodlievať ako on.“ Slovom mal som mnoho námietok. „Neboj sa,“ chlácholil ma Hlinka, „nechcem ťa veľmi zaťažovať, viem ťa pochopiť. Nebudeš takým kostolníkom ako terajší. Starosť o poriadok v kostole aj teraz vlastne dievčatá prenášajú. Ide len o to, aby ich rozumná osoba dozerala a usmerňovala. Dievčatá vo svojej horlivosti idú príďaleko a svojou neve-

vypievať. Môj predchodca ich totiž odbavoval takto: litánie bývali o druhej hodine popoludní. Pred litániami, kým sa ľudia schádzali, vyspievala sa jedna pesnička, nech mala hocikáke množstvo sloh. Potom pán kostolník zišiel z chóru, odkiaľ pobožnosti viedol, sviece zapáliť. Vracal sa cez kostol a ženičky mu dávali na modlitby, na všelijaké úmysle. Tak nasledovali litánie, po nich antifóna a po nej modlitby z „Nábožného kresťana“. Potom sa zase vyspievala jedna celá mariánska pesnička a tak nasledovali zasa modlitby, teraz akési vlastné (mal ich na zvláštnom papieriku napísané). Toto musel byť koniec pobožnosti, ale na rozchod sa ešte jedna pesnička vyspievala. Nuž takto litánie v zimnom období trvali až do úplnej tmy. Trvali vlastne celé odpoludnie, na čo som ja nemal trpezlivosť. Ja som chcel kostol chytró zatvoriť a ísť po zábavách. No ženičky bolo ťažko z kostola vyhnať. A veru tak sa stalo, že som dve (ovšem nevedomky) až na celú noc zatvoril. (Chudiny, prežili vraj vtedy očistcové muky a strachu, hoci boli pobožné a hoci boli v chráme, na mieste Božom. A ja, pochábeľ, hádam, väčší hriešnik ako ony, koľkoráz som bol aj cez pravú polnoc sám v kostole. Keď som totiž mal nejakú robotu.)

Nuž jednoducho starým ženičkám som sa nepáčil, šomrali na mňa a sa to som chcel využiť, aby som sa zbavil tejto „funkcie“. Šiel som to povedať starému pánovi. Bolo to deň pred Silvestrom, teda v predposledný deň v roku. Starý pán robil práve ročnú súvahu. Pozorne a pokojne ma vypočul a potom mi rozhodne prehlásil: „Nie, Laco, z toho nebude nič. Ja som s tebou spokojný. Z toho si nič nerob, že sa starým babám nepáčiš.“ A zaposmieškoval: „Horšie by bolo, keby si sa mladým nepáčil, ale počul som, že tým to lahodí. Áno, veď aj tie starygane, keď boli mladé, tak zmýšľali, ani dva páry volov by ich bol v kostole dlhšie neudržal. To len teraz, keď sú už staré, chcú v kostole aj podriemkať. Veď ja to z kazateľnice vidím, ako mi cez kázeň horlive prikyvujú a oči prižmurujú. Tak ich dobre učičkam. No potom, keď už treba ísť von z kostola, potom už pred oltárom skrúšene farizejské oči prevracajú. Opakujem, z toho nebude nič, ja som s tebou spokojný. A dost', ďalej o tom nehovorme. Nechaj ma, mám robotu, pripravujem ročnú súvahu na zajtra. Hľa v tom smetisku [myslel Rybárpole] koľko nezákonných [dietetok]...“

O slušné vybavenie kostola mal som aj ja záujem. Už ako miništrant som sa neraz zahanbil, keď niektorí kňazi pri obliekaní k bohoslužbám nosom ohňali nad úbohousťou kostolného šatstva. Bolo ho naozaj málo a úboho skromné. Keď som sa stal kostolníkom, našiel som iba päť ornátov, všetky, až na jeden biely, takmenovaný „mariánsky“, najjednoduchšie. Zeleného a fialového vôbec nebolo. A keby len toto, ale ani poriadneho biretu nebolo. Čo bol jeden, bol taký ošúchaný, že si ho žiaden kňaz nechcel položiť na hlavu. Pluvial bol iba jeden, čierny

máš po večerajšom dni?“ „Nuž, reku ako po slávnosti,“ odpovedal som. „Veru, málo je takých milých dní v živote,“ odušil s povzdychom.

AKO SOM SA STAL KOSTOLNÍKOM

Istého dňa v roku 1924 bolo mi oznámené, že mi pán farár Hlinka odkazuje, aby som prišiel ku nemu na faru. Šiel som v ten samý týždeň. Popoludní. Idúc na fare hore schodmi stretol som neznámeho panského mladíka. Bol roz-zúrený a hromžil ani furman. Starého pána, totiž Hlinku, som našiel sedieť v leňoške. Čítal voľačo. Po pozdravení som sa ho opýtal: „A čo ste spravili tomu pánovi?“ „Ktorému?“ pýtal sa. „No tomu čo teraz od vás odišiel.“ „A prečo sa to pýtaš?“ tušil niečo starý pán. „Choďte počuť ako na vás nadáva.“ Hlinka sa dal do chutného smiechu a dotušil: „Tak nadáva, pánko.“ „Ale prečo?“ znova som sa ho spýtal. „Posielal som ho za farára do Hrboltovej.“ Pozrel som na starého pána nechápavo, „veď je to laik.“ „Tak nech sa ide učiť za farára,“ zväznel Hlinka. „Píše a vykrikuje sa, že kňazi sa majú dobre. Inteligencia laická nemá miesta, je jej nadbytok. A kňazov je stále málo. Aha, ani na Hrboltovú nemôžeme

domosťou zosmiešňujú niektoré veci a ni-čia drahocenné umelecké diela. Videl si, ako sa na Petra a Pavla sochy na oltári blyšťali. Boli fabrickým olejom namastené. Dievčatám sa to páčilo, ony s tým dobre mysleli, ale ako to zhubne na tie sochy pôsobí, to vie len odborník, prípadne rozumnejší človek. Za krátku dobu boli by takto naše skvostné oltáre zničované. A vieš že černovský kostol nie je ako iné kostoly, to je história. Ty teda nemusíš prenášať starosti o pobožnosti. Tvojou hlavnou úlohou bude dozor nad kostolom a jeho skvostami. Neboj sa, nebude to dlho trvať. Postaráme sa o farára a potom nech si ten vec zariadi ako za dobré uzná.“

Po takomto vysvetlení som žiadosti starého pána vyhovel.

Tak som sa stal kostolníkom. Ale nie takým, na akého boli Černovci navyknutí. Ja som litánie, ktoré ma akosi najviac zaťažovali, zredukoval z jednej a pol hodiny na pol hodinu a to podľa „modlitebníka“. Tiež som sa nepredmodlieval ako môj predchodca. Mnohým Černovcom, obzvlášť starým ženičkám, sa to nepáčilo, lebo tie si chceli v kostole aj podriemkať. Im vyhovovali také pobožnosti, na aké pri mojom predchodcovi navykli, chceli sa do chuti namodliť aj

S úctou k dejinám

Spomienková akadémia k 80. výročiu slovenskej štátnosti

14. marec 2019
12.00 hod.

Ružomberok
KDAH Kino Kultúra

Prednášajúci: Doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.
14. marec v slovenských dejinách

PhDr. Martin Lacko, PhD.
14. marec 1939 a jeho historická pamäť

ThDr. Ján Košíar
Prvá Slovenská republika a katolícka cirkev

Organizátori podujatia: o.z. Spoločnosť Andreja Hlinku, o.z. Múzeum ozbrojených zločiek SR 1939-1945

na pohreby. Ani poriadnej štóly nebolo. Veru úboho to vyzeralo po tejto stránke. A kamarát Leonard sa už pripravoval na primície. Obaja sme típli, že ako za takéhoto stavu pred cudzími hosťami obstojíme. Situáciu som porozprával spolupracovníkom v divadle a dali sme sa do práce. Začali sme robiť zbierky na tento účel. Založili sme aj takzvaný „Halierovský spolok“, ktorý v tom pozostával, že drobné mince nižšie koruny pri výplate každú druhú sobotu odvádzali sme do jeho pokladne. A podozrivým spôsobom sa nazbieralo 2000 Kčs. Celá zbierka do primícií priateľa Leonarda dosiahla číslu vyše 30 000 Kčs. Za všetko toto sme kúpili liturgické potreby; hlavne dva ornáty, a to biely a zelený, tak tiež aj biely pluvál, misál a dve zástavy. Menšie veci ako napríklad birety ani nespomínam. Primície priateľa Leonarda v roku 1927 vyzneli teda okázale a v novom liturgickom rúchu. Hlinka sa primíciou, samozrejme, tiež zúčastnil a on mal aj kázeň a bolo vidieť, že je spokojný (ba hádam aj hrdý).

V zadovažovaní kostolných potrieb sme pokračovali. Ľudia, napodiv, štedro dávali. Preto som Hlinku ako farára, ziadajúc jeho radu, často navštevoval. No, huncút – keď ho už musím tak nazvať – nechcel mi veľmi pomáhať, ba mi zavše iba trápenie zapríčinil. Vždy mi len prízvukoval: „aby to nebolo hocikaké“. Keď som namietal, že to také ani Ružomberok nemá, zavrátil ma, že čo je Ružomberok dobré, nemusí byť aj Černovec. Vždy mi prízvukoval historickosť kostola. Aj o sloh som musel veľmi dbať, dôverne pripomínal: „aby to bolo gotické“. „Dúfam, že poznáš slohy a gotiku,“ raz mi nadhodil.

Pri takýchto návštevách mal som príležitosť vidieť všeličo nevšedné. Áno, aj Scota Viatora som tak videl. Stalo sa to takto: Hlinka ma pre čosi na nedeľu predvolal. Šiel som ku nemu po malej sv. omši (o 8. hod.), ktorú on odsľúžil. Keď sme sa pozhovárali a on sa pri tom naraňajkoval, vyzval ma: „No a teraz pod', idem toho Angličana zobudiť“. „Akého Angličana?“ pozrel som na neho nechápavo. „No Scota Viatora. Je u mňa na návštevu a tu aj nocuje. Pod', uvidíš ho.“ No Scota Viatora už nebolo treba budiť, práve z dverí vychádzal, keď sme my ku nemu mierili. Pozdravili sa a ja som ich nechal.

Iný raz, bolo to vo všedný deň, navštívil som ho tiež hneď ráno po sv. omši. Mal už stránku, akúsi ženičku z Rybárpoľa, ktorú raňajkujúcu vybavoval, vypisujúcej jej akúsi listinu. Len čo dvere zavrela, pustil sa do mňa: „Videl si ju?“ „Koho? Čo som mal vidieť?“ pozrel som na neho zadivený. „No tú ženu.“ „A čo je na nej zvláštneho?“ „Videl si, kde sedela?“ rozhorčoval sa Hlinka. „No na stoličke?“ odpovedal som prostodušne. „Na stoličke. Ale na akej? Prečo si sadla na mäkkú a prečo nie na túto tvrdú?“ „Prečo by si nepohovala, keď má príležitosť?“ „Vidíš. A potom bude Svetlák v novinách písať, že sa Hlinka farár vo fotelkách vyvaluje, kým si chudoba nemá čo do úst položiť. A Hlinka, hľa aj teraz sedí len na obyčajnej stoličke...“

Raz som ho našiel sedieť v hojdacej stoličke. Čítal humoristický časopis „Kozá“. Chutne sa usmieval. Hneď ako som do miestnosti vstúpil, zavolať ma bližšie k sebe a podal mi časopis. „Na, pozri, a zasmej sa! Či som to naozaj taká špata?“ Bol tam totiž na titulnej strane nakreslený on. Kreslič mu nakreslil vyše desať rúk, zókol-vókol neho ako pavúkovi.

Inokedy mi zas podal obyčajnú dopisnicu, na ktorej sa skvel tento text: „Ondriš! či preca a či preda, preca si ty len veľké prasa!“ Išlo o úpravu slovenskej mluvnice za prvej ČSR. Hlinka bol proti novej úprave, lebo videl v nej zavádzanie čechizmov. Nad dopisnicou sa iba usmial. Mal asi radosť, že nejakého Čechoslováka nazlostil.

Ale raz som ho našiel veľmi vážneho.

Po krátkom vysvetlení, po čo som prišiel, prešiel na inú vec. „Pozri, Laco,“ ukazoval mi dva hodné kamene, „týmto kameňmi ma chceli v Tmave na zhromaždení ukameňovať, hádzali ich do mňa na tribúnu. Vezmem ich do snemu a ukážem pánom, akú máme slobodu.“ A v súvisi s týmto prešiel ešte na ďalšiu narážku. „A mnohí naši pánkovia z fár mi závidia, že ma ľud ctí a oslavuje. Pozval som ich, poďte reku, nech sa aj vám ujde z tej slávy. Ani som nevedel, kedy zmizli z tribúny. Keď začali kamene padať, ostal som na tribúne skoro sám. Hm, páni, to je nie pri teplej peci sedieť a z fajočky baľkať. Slávu si treba zaslúžiť, vybojovať. Ale potom ju nebudeš nikomu závidieť.“

PROBLÉMY S DIVADLOM

Keď prišiel z Ameriky, tiež si ma predvolal. Našiel som ho samotného; prezeral plány na Kultúrny dom v Ružomberku: „Pozri Laco, páni chcú stavať Kultúrny dom. Veľkolepý. Aha, tento sa im páči, ale by stál osem miliónov.“ A majú iba pár stotisíc a zo sto kubíkov štrku. Myslia, že im ho Ondrej (totiž on) postaví, že doniesol doláre z Ameriky. Áno, doniesol som, ale nie na ich dom. 250-tisíc dám Strane, 250-tisíc Slováku, 250-tisíc Spolku sv. Vojtecha a len ostatok dám im. Keď tento, tak tento. Ale ostatok vypožičiame z banky a tam si „páni“ budete splácať dlžobu.

Potom v nasledujúcu nedeľu prišiel do Černovej. Po sv. omši šli sme na Novú Černovú ku hradskej jeden nový dom vysviacať. Doniesol mi ukázať rochetku, akú dostal v Amerike. Keď som ho do nej obliekal, pripomínal mi, aby som dal pozor, aby som tú „pavučinu“ (taká bola totiž jemná) nepodriapal, lebo si ju chce nechať na pamiatku. Cestou na tú Novú Černovú pristavila ho jedna ženička a opytovala sa ho: „Pán farár, a videli tam v tej Amerike aj mójho?“ (muža myslela) „Videl“, pohotove jej odpovedal Hlinka, „poznali sme sa. Povedal, že ti odo mňa nemôže nič poslať, lebo že ti poslal poštu päť dolárov. Dostala si ich?“ „Áno dostala,“ povedala ženička s uspokojením. Hlinka potom mne pokračoval: „Bol opitý ako snop, keď prišiel ku mne. A vraj sa v Amerike nepije. Horkýže, ešte viac ako u nás!“

Ako som už spomenul, prevzal som po Hlinkovi režirovanie divadiel v Černovej. Učiteľ J. Pöbiš nás však z nižšej školy, kde sa za Hlinku divadlá hrávali, vykázal. Javisko, a to vzácne dielo J. Hanulu znázorňujúce sľiacanskú svadbu na prednej opone, vyložil na dvor. Ležalo tam celé leto na slnku i daždi. Ujal sa nás druhý učiteľ Róbert Dúbravec, učiaci vo vyšnej škole. Tento naopak, nielenže nás prítulil, ale súc nadaným maliarom, ešte nám aj novú javisko vymaloval a prispôbil novú miestnosť. Vždy nám ochotne pri divadlách vypomáhal, ba aj školské diatky k divadlu priučal. Preto si ho povšimli aj v meste a po niekoľkoročnom účinkovaní v Černovej pozvali do mesta. Na jeho miesto prišla učiteľka Mária Kabinová. Bola to u nás prvá ženská v tomto povolaní. Zo začiatku, kým sa oboznámila s okolím, sa s nami znášala a tiež nám pomáhala. No keď si našla v meste priateľstvo, stali sme sa jej na ťarchu. A raz sa stalo, že ju ktosi do mesta na príslušný úrad opisal, že v učebni drží hydinu. (Bola to pravda, zopár ráz sme naozaj tam našli kačky, ovšem v debni.) Či to bol niekto z hercov, to sa zistiť nepodarilo, ale odniesli sme to my divadelníci a najviac ja.

Jedného dňa mi ultimatívne prehlásila: „Pán Hatala, oznamujem vám, že vás s divadlom zo školy síce nevyháňam, ale pre divadlo nesmie vyučovanie trpieť, ani minúty nepremeškám. (Ale sa pre divadlo pri mne vôbec nikdy skutočne ani nepremeškalo.) Javisko môžete stavať len v sobotu večer po popoludňajšom vyučovaní. V pondelok ráno o 8. hodine musí byť učebňa nielen orajbaná, ale aj suchá a na jeden meter do výšky zókol-vókol obieleňá. A túto prácu môže viesť len Adela

Kuniaková, ktorej musíte zaplatiť toľko, koľko si zažiada. Ak toto nebude tak prevedené, na vašu zodpovednosť nevyučujem dotiaľ, kým toto tak nespravíte.“

Samozrejme, že som s takýmto ultimátom bežal k starému pánovi, totiž k Hlinkovi. Očakával som, že sa tak po hlinkovský nahnevá a zakročí v prospech nás. Bol som však nemilo prekvapený. Starý pán ma len pokojne, ba s akýmsi úsmevom vypočul a potom mi pokojne povedal: „Laco, učiteľka má vlastne pravdu, škola je nie na divadlá. Ona má tiež veľkú zodpovednosť a môže byť aj potrestaná, keby sa jej ničie pre divadlá dokázalo.“ „Tak potom škoda sa trápiť,“ vyhrklo zo mňa znechutené, veď ja to nerobím pre seba. Ja z toho nemám žiaden osoh, ja vlastne mám len trápenie.

„A my jej vlastne v ničom ani neprekážame, aj dosiaľ nocou javisko rozoberáme a len v sobotu po vyučovaní staviame. A ja sa pamätám, že keď ste vy divadlá poriadali, tri dni sme nešli do školy; a to dva pred divadlom a jeden po divadle.“ „Ja, Laco,“ odpovedal starý pán už zo zreteľným pobúrením. „Vtedy boli iné časy ako sú dnes. A ty si nie predsedom školskej stolice, ako som ja.“ „Tak s divadlami prestaneme a bude pokoj.“ „Vidíš ho, už hádže flintu do žita. Nie tak, Laco. S divadlami len pekne pokračujte. Na moju zodpovednosť! Ale musíme sa čím skôr postarať, aby sme školám nezavadzali, aby sme mali vlastný prítulok.“ No ešte veru hodne vody utieklo, kým sa to splnilo. Už som aj prestal dúfať, že z toho niečo bude. Až raz celkom nečakane, bolo to z príležitosti prvého odpustu v samostatnej farnosti; starý pán prijdúc sponovať nechal sponovnícu a vyvolal ma von z kostola. „Laco, poď ideme ho pozrieť!“ „Čo?“ opýtal som sa nechápavo. „Vidíš ho, on už nevie čo. Ten dom čo chceme kúpiť na divadlá.“ Od dávna, to jest hneď po prevrate, sme aspirovali na Hellerovskú krčmu, vlastne len na pozemok, ktorý sudzil s vyšnou školou. Vyšli sme teda sami dvaja na vrštek pred kostol a odtiaľ oceňovali to, na čo sme aspirovali. Starý pán sa ma najprv povyzvedal, že odkiaľ a pokiaľ je vlastne ten Hellerovský pozemok. Potom sa ma tak po huncúcky

opýtal: „No čo, dáš sa na to?“ „Ja?“ pozrel som na neho udivene. „A ja?“ odpovedal mi Hlinka otázkou. „A prečo ja?“ pokračoval som otázkou. „A kto? Kto potrebuje dom na divadlá?“ dopaloval ma. „A snád' ja?“ bránil som sa. „A snád' ja?“ nato Hlinka. „Vý nie. Ale ani ja.“ „Tak kto ho vlastne potrebuje?“ domrzal ma starý pán s viditeľným pôžitkom z môjho správania sa. „Kto? Nuž kto? Obec!“ odvetil som. „Daj pokoj s obcou. Kde tá vezme peniaze, keď je nie samostatnou obcou. A my nechceme obecný ale kultúrny dom.“ „Tak to máme my divadelní ochotníci kupovať?“ „No a kto iný?“ „A za čo? Kde my vezmeme peniaze?“ „A kde dávate príjmy z divadiel?“ „Kde dávame príjmy z divadiel?“ zamrzelo ma. „A vy kde ste ich

klubových miestností, zasadačka, miestnosti na hry, ba aj príležitostný výčap. Tiež aj telocvičňu dáme do plánu. A tu na tomto výklenku bude kolkára.“

Hlinka Hellerovský dom síce kúpil, a to za tých 60 000 Kčs plus 20 000 Kčs dane a prepisov, ale z jeho plánu zišlo. Po prvé preto, že Školský referát v Bratislave nechcel pripustiť i kultúrny dom pod jednu strechu so školou, a po druhé preto, že starého pána nemal kto v tejto veci povzbudzovať. Černovci sa akosi nechceli pričiniť. Vec sa vyriešila tak, že Hlinka Hellerovský dom prepustil mestu pod stavbu školy a mesto prepustilo Hlinkovi nižnú školu ako náhradu za Kultúrny dom. Černovci túto školu v roku 1939, už po smrti Hlinkovej, troška zväčšili, to jest pristavili k učebni divadelnú sálu.

Veľkou chybou bolo, že Černovci o túto vec za života Hlinku žiadnu iniciatívu a ochotu neprejavili. Hlinka mi neraz povedal: „Len začinite. Ja potom poviem svoje. V kaši vás nenechám!“

NÁVŠTEVY V ČERNOVEJ

Iný raz sa mi od neho ušlo takéhoto zahriaknutia: Išlo o zakúpenie pozemku pod faru. V to popoludnie, keď sa dopoludnia v Ružomberku zvony posviacali a on bol slávnostne na námestí J. E. biskupom Jánom Vojtaššákom dekorovaný na apoštolského protonotára, celkom neočakávane prikvtol aj s pánom biskupom a staviteľom Ondrejom Jančekom do Černovej. Ja som bol vtedy v kostole, na litániách. Zavolať ma: „Laco pod', ideme poobzerat' pozemok pod faru.“ Šli sme; ja popredku ako domáci a znalec terénu, za mnou pán biskup, tak potom on Hlina, na to staviteľ Janček a ešte senátor Urban a Hančík a, myslím, aj Jozef Todek (neviem, na tohto sa už dobre nepamätám) a Štefan Kaljar-Klopčák. Došli sme až za „Jaroček“. Tu sme zastali. Pán biskup si so záujmom obzeral okolie a zrak mu padol aj na jednu búdku pod Rákýtím. Bolo to bývanie istej chudobnej ženičky, ktorá si rada „uhla“ ale vraj z nutnosti, lebo jej to v dýchavici poľavilo. Potom obyčajne po ulici vyspevovala a na hocikoho všeličo povolávala. Rózou opitou sme ju volali a bola ako taká známa celej obci. Áno, aj Hlinkovi. Pán biskup sa ma spýtal, že čo je to za búda. Ja som chcel prostodušne povedať pravdu, že tam býva jedna chudobná ženička, no starý pán ma chytrý a nenápadne štuchoľ do boku a predbehol s odpoveďou: „To je rezervár. Odtiaľ povedieme vodu aj do fary.“ Pozrel som na neho s úsmevom. On zasa na mňa tak isto a pošepol mi: „A či biskup musí vedieť aj o takejto našej neresti?“ A pán biskup musel asi niečo začuť, tiež sa usmial.

A zas iný raz, bolo to vtedy, keď veľká výprava Poliakov prišla mu k šesťdesiatke blahoželat' a prišli sa, ako obyčajne, pokloniť aj pamiatke černovských martýrov. Slávnosti sa zúčastnil aj J. E. pán biskup J. Vojtaššák a tiež prišiel do Černovej v sprievode p. kanonika J. Grebáča-Orlova. Obaja vošli do sakristie ešte pred príchodom Poliakov, s ktorými šiel aj Hlinka. Pána biskupa som sa pýtal, či bude nejaká pobožnosť, či mám sviece zapáliť a čo mu prichystať na obliečenie. Pán biskup povedal, že nič, že on len tak, aký je, dá od oltára len požehnanie. Medzitým došiel do sakristie Hlinka. Už vo dverách ma vyzval, že prečo sviece nezapaľujem. A pána biskupa sa spýtal: „A ty čo sa neobliekaš?“ Pán biskup odpovedal, že netreba, že len tak, ako je, dá požehnanie, bez pobožnosti. Hlinka s tým nesúhlasil a na mňa naliehal, aby som išiel sviečky zapáliť. Pán biskup mi to zas zakazoval. Bol som v hroznej situácii, raz som nevedel, koho poslúchnuť. Hlinka len naliehal a ja som v zmätku pozrel na pána biskupa. Ten teraz iba plecóm pohodil. Čo asi znamenalo, urob, ako chceš. Preto som sviečky zapálil a pán biskup, taký, aký bol, bez liturgického rúcha, dal od oltára požehnanie.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Blíži sa 14. marec. Opäť budeme môcť čítať v našich „mienkotvorných“ médiách ošuchané verzie a ideologicky podfarbené nepravdy o udalostiach, ktoré po tisíc rokoch znovu položili Slovensko na mapu Európy ako samostatný štát a národ prebral správu svojich vecí do vlastných rúk. Bola to udalosť takého historického významu, že svojou váhou preváži všetky prípadné nedostatky a chyby krásy, na ktoré tak dotieravou pozorujú naši protivníci v snahe znehodnotiť jej morálnu hodnotu v živote národa. V tomto príspevku som sa pokúsil v krátkosti zhrnúť udalosti posledných desiatich týždňov pred 14. marcom 1939 a poukázať v akom politickom prostredí a za akých okolností došlo k tomuto významnému medzníku našich dejín.

Mníchovské pokorenie v posledných dňoch septembra 1938 spočiatku citovo zblížilo Slovákov s Čechmi, ale keď rany preboleli, staré konflikty sa vynorili opäť. V českých krajinách sa Mníchov pokladal len a len za národné nešťastie, kým na Slovensku bola táto celoštátna tragédia čiastočne miernená získaním autonómie. Slováci sa z autonómie tešili, zatiaľ čo väčšina Čechov ju postupne začínala chápať ako trpké ovocie Mníchova. Dvadsaťročná sústavná propaganda, že autonómia bude znamenať zánik republiky, ich naučila mať z autonómie strach, ktorý často prechádzal v nevraživosť voči Slovákom. Ubolenej českéj duši lepšie padlo hádzať Slovákov do jedného vreca s nepriateľmi češtva, než pripustiť, že súčasne ťažké položenie si v značnej miere zavinili oni sami.

V oboch častiach sfederalizovanej Česko-Slovenskej republiky boli úprimní politici a verejní činitelia, ktorí si želali pokojný a hojivý vývoj. Na českú stranu to bol hlavne novozvolený prezident Dr. Emil Hácha, ministerský predseda Rudolf Beran a niektorí ministri jeho vlády. Medzi nespokojencami boli predovšetkým generáli a vedenie armády. Národ i svedomie im vyčítali, že napriek obrovským nákladom a úsiliu, ktoré mali zaistiť obranu krajiny, dovolili susedom okupovať takmer tretinu štátu, ktorého územnú celistvosť prísľubne sľubovali strážiť a chrániť. Hnaní motívom odčiniť hanbu, hľadali cesty a prostriedky, ako pozdvihnúť svoju prestíž. Spojencov našli v byrokratických kruhoch, kde sa postupne začínali spamätávať z politického otrasu hlavne "staré štruktúry" odkojené mliekom nekompromisného čechoslovakizmu. Prvé pokúšiteľské myšlienky, ktoré sa vkradli do ich hláv boli, ako odbúrať autonómiu a obnoviť českú hegemoniu.

V tom istom čase dochádza aj k radikalizovaniu niektorých politických skupín na Slovensku. Autonómia prišla sedem týždňov po Hlinkovej smrti. Zomrel vo veľmi kritickom čase bez toho, že by bol určil svojho nástupcu. Vedenie strany prijalo návrh Karola Sidora, aby z úcty k Hlinkovi predsednícke miesto ostalo celý rok neobsadené. V tejto situácii sa vytvorili v radoch strany dve politické zoskupenia: jedno okolo Dr. Jozefa Tisu (Buday, Sivák, Sokol, Mederly a ostatní starší politici) a druhým bola skupina okolo K. Sidora, pozostávajúca prevažne z príslušníkov mladej generácie. Medzi týmito skupinami prebiehal tichý boj o vodcovstvo.

Situácia sa značne zmenila, keď sa vrátil z politického vyhnanstva v Plzni na Slovensko Dr. Vojtech Tuha. V decembri 1938, na veľké znepokojenie starších politikov, slávnostne vstúpil do Bratislavy. Vedenie strany mu navrhlo, aby sa venoval vedeckej práci na univerzite. Tuha spočiatku nebol proti tomu. Ale keď videl, že radikálne krídlo strany a mladá ľudácka generácia je nespokojná s vývojom situácie v Česko-Slovensku a má vyššie ambície než autonómia, rozhodol sa vrátiť na politickú scénu. Obklopil sa mladými politikmi, ktorých nadchol svojím revolučným radikalizmom. Pripomenul im, čo napísal v Slovákovi ešte roku 1924: "Slováci majú všetky prírodné, kultúrne, hospodárske a mravné podmienky k samostatnému životu. Zákon vývinu, logika dejín a sila pravdy je na našej strane." Tieto slová im opakoval aj v 1938 s dodatkom, že čas uskutočniť sen štúrovcov už prišiel.

Dr. Tuha vniesol do slovenského politického života revolučný impulz. Jeho argumenty, že politicky vyspelý národ sa nemôže uspokojiť s autonómiou, ale musí cieľiť vyššie, na samostatnosť, padali na úrodnú pôdu. Nedá sa povedať, že by bol mal veľa stúpenov, ale čo im chýbalo v počte, vedeli doplniť svojou mladickou energiou a revolučným radikalizmom.

Tuha ďalej argumentoval, že takmer nijaký národ nezískal samostatnosť bez pomoci veľmocí. Spojené štáty americké by sa neboli zbavili koloniálneho postavenia bez pomoci Francúzska, Česko-Slovensko a pobaltské štáty by neboli vznikli a Poľsko by nebolo obnovené bez pomoci Veľkej Británie, USA a hlavne Francúzska – a teda aj Slovensko musí hľadať získať si sympatie veľmocí. A pretože v tom čase rozhodujúcou veľmocou v Európe bolo Nemecko, jeho kroky viedli tam.

Nadviazal styky s viedenským Nemcami (Rakúsko bolo totiž od marca 1938

Deň veľkého odhodlania

K 80. výročiu vyhlásenia štátnej samostatnosti

čiasťou Nemeckej ríše) a tí mu sprostredkovali stretnutie s vedúcimi nemeckými osobnosťami, ako s maršalom Göringom, ba i so samým Führerom.

Tuha navštívil Hitlera 12. februára 1939. Hoci tu išlo o stretnutie dvoch úplne odlišných politických typov, obaja našli spoločného menovateľa v jednom bode: v nevraživosti voči Čechom. V rozhovore Hitler naznačil Tukovi, že české krajiny budú v krátkom čase prechádzať ďalšou krízou. Mal tým na mysli likvidáciu "zvyškov Česko-Slovenska" (Rest-Tschechoslowakei), ako to bol rozhodol v dvoch direktívach vydaných nemeckej brannej moci 21. októbra a 17. decembra 1938. A dodal: "Ak Slováci v čase tejto krízy vyhlásia svoju samostatnosť... budeme garantovať hranice Slovenska." V tejto blahoslonej Führerovej pripomienke Tuha videl pokyn k osamostatneniu.

Tomuto Tukovu stretnutiu s Hitlerom sa často pripisuje oveľa viacej dôležitosť, než si zaslúhuje. V podstate tu však išlo iba o neoficiálnu, polo-súkromnú návštevu, ktorá – keď sa vývoj situácii má posudzovať reálne – do vývoja na Slovensku zasiahla iba okrajovo. V tom čase Tuha a jeho "spolubojovníci" nehrali nijakú významnú úlohu vo verejnom živote. Tuha nebol ani členom vlády, ba ani poslancom slovenského snemu. Ako dlhoročný väzeň Prahy mal určité sympatie medzi pospolitým ľudom, bol politickou i vedeckou autoritou v radoch mladej ľudáckej generácie, ale to nestačilo, aby strhol za sebou čo len jedného spomedzi serióznych tvorcov vtedajšej slovenskej politiky. Jeho akcie nielen že nemali podporu a súhlas vedenia Ludovej strany, ale boli ako "Tukove-extraktury" často kritizované a odsudzované. Spôsobili síce nepríjemné starosti autonómnej vláde, ale nemožno o nich povedať, že by boli ovplyvňovali činnosť slovenskej vlády a už určite nie plány A. Hitlera.

Tu treba pripomenúť, že Hitler vydal pokyny na likvidáciu Česko-Slovenska už tri týždne po Mníchovskej dohode. Od januára 1939 hľadal iba na vhodnú príležitosť, aby mohol svoj zásah predstaviť domácej i svetovej verejnosti ako nemecký príspevok k zabezpečeniu mieru v strednej Európe. Túto príležitosť mu poskytl český politici a generáli, ktorí sa nevedeli zmieriť so stratou svojho nadradeného postavenia v štáte a už koncom roka 1938 vypracovali plán na odbúranie autonómie. Túto skutočnosť treba osobitne zdôrazniť, lebo je kľúčovou udalosťou, ktorá dala do pohybu lavínu známu pod menom „marcová kríza“.

Dňa 12. februára 1938 (teda v ten istý deň, keď Tuha navštívil Hitlera) zišli sa v Nouzovských lesoch v Unhošti českí členovia federálnej vlády: gen. Eliáš, Havelka, Feierabend, Klumpár, Šádek, Kalfus a Krejčí. Stretnutie podrobne opisuje jeden z jeho účastníkov, Dr. Ladislav Feierabend, minister poľnohospodárstva, vo svojich pamätiach (Vládach Druhej republiky, Washington 1961). Na schôdzke gen. Eliáš podal výklad o vývoji situácie

na Slovensku podľa hlásení agentov vojenskej rozviedky. Vraj je tam už pripravené „osamostatnenie Slovenska, ktoré bude presentovanosvetujakopráni celého národa. Hlinkova garda s pomocou nacistů se již postará, aby pravá vůle národa nemohla být zjištěna. Československo se rozpadne a svět bude věřit, že se tak stalo z vůle lidu.

Tomuto vývoji možno zabrániť, ale nutno jednat rýchle. President Hácha musí odvolať Tisovu vládu a ústavné jmenovať jinou. Předsednictví slovenského snemu, které presidentovi navrhuje slovenskou vládu, je ve své většine československého zaměření a po vložení situace uzná důvody, proč se změna děje. Nutno ovšem zajistit, aby se Hlinkova garda nepostavila za Tisu a neprovedla štátní převrat. V tom směru se možno spolehnout na československé vojsko na Slovensku, stane-li se změna před koncem února, dokud nebudou demobilizovány další ročníky.

Eliáš nám zdělil, že s pomocí zemského

vojenského velitele na Slovensku, generála Vojty, učinil všechny přípravy, aby změna režimu mohla být provedena bezpečně a klidně. Ujistil nás, že se ani gardisté, ani slovenští Němci nepovážiněpocopodniknout proti československé vojenské síle, ježto se sesazení Tisova režimu potká se souhlasem velké většiny Slováků a bude pozdraveno s radostí. (Ladislav K. Feierabend: Ve vládách Druhé republiky, Washington 1961, s. 138).

Keď niektorí účastníci schôdzky poukazyvali, že takýto rázny zárok Prahy môže vyvolať neželateľnú reakciu v Berlíne, Eliáš odpovedal, že s touto eventualitou možno počítať. Ale vraj „Hitlerův zárok a jeho možný důsledek – konec Československa zahraničným zásahem – je výhodnější než konec Československa vnitřním rozkladem“. Vnútrošný rozklad by mohol hrať do rúk „nacistickej propagandy, že ... Československo je umelým útvarom neschopným života a je obava, že stratíme sympatie svobodného světa.“ (ib. s. 139).

Bol to plán, aký sa môže zrodiť len v hlavách politických zúfalcov, založený na vonkoncom falošných predpokladoch a posudzujúci situáciu z úzkeho česko-nacionalistického zorného uhla. Očakávať, že zosadenie „Tisova režimu“ prijme slovenská pospolitosť bez protestu a rozhorčenia, ba dokonca so súhlasom a radosťou, to mohol len človek tak oslepený svojou fixnou ideou, že nevedel rozoznať poludnosť od polnoci. Plán je odrazom nielen vierolomnosti českých politikov a generálov voči Slovákom, ale aj hrišnej ľahkomyselnosti a hazardovania s osudom spoločného štátu.

Tri dni po tejto schôdzke sa konalo tajné zasadnutie česko-slovenskej vlády, ale bez jej slovenských členov. Tu sa znovu debatovalo o prevedení tohto likvidačného plánu. Ministerský predseda Rudolf Beran predbežne s plánom nesúhlasil. Neskôr si ho však osvojil a už dňa 9. marca 1939 požiadal gen. Eliáša, aby plán uskutočnil.

Akcia gen. Eliáša bola technickej stránke ozaj dobre pripravená. Začala 10. marca zosadením Tisovej vlády a vyhlásením stanného práva. Na uliciach slovenských miest a mestečiek sa objavili ozbrojené vojenské hliadky, vedúci aktivisti podozrievaní zo „separatizmu“ (medzi nimi aj Dr. V. Tuha, Alexander Mach, Matúš Černák a ďalší) boli zaistení a deportovaní na Moravu a do Čiech. Tieto vojenské a civilné opatrenia prešli do dejín pod menom Homolov puč, pretože stanné právo vyhlásil a vojenskú vládu zaviedol gen. Bedřich Homola, veliteľ pozemného vojska na Slovensku so sídlom v Banskej Bystrici.

V úradnej správe sa tento protiústavný krok vysvetľoval ako potrebné opatrenie vynutené nezodpovedným počínaním slovenskej vlády. Vraj slovenskí ministri chodia za chrbtom ústrednej vlády vyjednávať do Berlína, vraj Tiso a jeho vláda nemôžu alebo nechcú kontrolovať podvratné sily, atď.

Boli to viac-menej vykonštruované dôvody, aké má každý agresor vo svojom arzenále. Skutočným cieľom Homolovho

puču bola demontáž autonómie a reštaurácia pražského centralizmu. Pripravovatelia puču konali v plnom vedomí nezákonnosti a tragických dôsledkov svojho činu. Zdá sa, že ich viedla myšlienka, že radšej nech zanikne Česko-Slovenská republika, ako by mal v nej byť Slovákom zrovnoprávnený s Čechom! Ozaj, koho chcú bohovia potrestať, pomútiť mu rozum.

Vojenský a politický zásah pražskej vlády na Slovensku (a len krátko predtým na Podkarpatskej Ukrajine) poskytol Hitlerovi zámkienku, na akú práve čakal. Teraz už bude môcť vyhlásiť: hľa, Česi sa opäť ukázali ako rušivý element v strednej Európe a preto treba zlikvidovať toto semenisko konfliktov, aby sa niečo podobného už nemohlo opakovať. Hneď nariadil prevedenie svojho likvidačného plánu:

Hitlerov plán likvidácie Č-SR sa mal previesť v troch etapách:

1. obsadenie Podkarpatskej Ukrajiny Maďarmi, 2. vyhlásením samostatnosti

Slovenska, 3. pripojením Česka a Moravy k Nemeckej ríši.

V ranných hodinách 12. marca Hitler si dal zavolať maďarského vyslanca v Berlíne D. Sztójajho a dôverne mu poradil, aby Maďarsko obsadilo Podkarpatskú Ukrajinu. Nemecko mu poskytne podporu, ak bude treba. Ak sa Česi postavia na odpor, zariadi, aby Česko bolo hneď rozmlátené (die Tschecheisfortzerschlagenwürde). Predbežne nech Maďari nejdú ďalej než slovensko-rusínska hranica. "K slovenskej otázke sa budeme môcť vrátiť neskoršie", dodal tajupľne.

V noci 11./12. marca Hitler poslal do Bratislavy svojho osobitného emisára Wilhelma Kepplera, aby prehovoril nového predsedu vlády Karola Sidora vyhlásiť samostatnosť Slovenska. Na veľké prekvapenie Nemcov a mnohých Slovákov, Sidor Hitlerovu ponuku odmietol.

Z nepochopiteľných príčin Hitler sa rozhodol poskytnúť Slovákom ešte jednu príležitosť, aby sa k jeho ponuke vyjadrili. A tak dňa 13. marca pozval do Berlína zosadeného predsedu vlády Dr. Jozefa Tisu. Dr. Tiso – po porade s členmi Sidorovej vlády a s vedením Ludovej strany – pozvanie prijal. Odcestoval do Viedne, kde sa k nemu pridali ďalší zosadení ministri slovenskej vlády, Dr. Ferdinand Đurčanský, a odtiaľ odleteli do Berlína.

Stretnutie Tisu s Hitlerom sa odohrávalo pondelok večer, 13. marca. Hitler stroho predložil Tisovi a Đurčanskému svoj pohľad na súčasnú situáciu. Explicite im zdôraznil, že je rozhodnutý pripojiť české krajiny k Nemecku a že v tomto smere jeho rozhodnutie je nenechať.

Podľa úradnej zázpisnice, ktorá bez páťosu zaregistrovala priebeh tejto konfrontácie, Hitler povedal Tisovi:

"Nemecko obsadí české krajiny, ale nemá záujem o územie východne od Karpát (t.j. o Slovensko). Je mu ľahostajné, čo sa tam stane. Vynára sa otázka, či si Slovensko želá samostatnú existenciu, alebo nie. On nechce od Slovenska nič... (ale) chce by počul, aké je skutočné želanie Slovákov. Nechce totiž, aby mu Maďari vyčítali, že udržuje pri živote niečo, čo samo nechce žiť..."

Ako sa už bol vyjadril, ak Slovensko chce byť samostatné, on mu poskytne podporu, dokonca i záruku v tomto smere. V prípade, že Slovensko sa jasne osvedčí, že chce byť samostatné, on svoj sľub dodrží. Ale ak Slovensko bude váhať, alebo ak odmietne odlúčiť sa od Prahy, tak potom prenechá jeho osud udalostiam, za ktoré on už nebude zodpovedný."

A aby konkrétnejšie naznačil, akým udalostiam by osud Slovenska mohol byť prenechaný, Hitler prečítal Tisovi telegram (ktorý mu práve priniesol minister zahraničia Joachim von Ribbentrop) o pochode maďarského vojska k slovenským hraniciam. Slovensko sa teda musí bleskurýchlo (blitzschnell) rozhodnúť, či vyhlási samostatnosť, alebo nie.

Tiso pozorne a vzrušene počúval

Hitlerov monológ. Poďakoval mu za porozumenie, ktoré prejavil voči Slovensku. Nijaké záväzné vyhlásenie však neurobil, pretože takéto dôležité rozhodnutie môže právoplatne urobiť iba slovenský snem.

Po stretnutí s Hitlerom Tiso hneď telefonoval česko-slovenskému prezidentovi Háchovi, aby ako príslušný ústavný činiteľ zvolal mimoriadne zasadanie slovenského snemu na 14. marca 1939. S tou istou žiadosťou sa obrátil na Háchu aj predseda vlády Karol Sidor. Ako vidno, slovenskí politici priam škrupulózne dbali na to, aby ich postup bol po každej stránke – ústavne, právne i protokolárne – korektný.

Ráno 14. marca sa Tiso a Đurčanský vrátili z Berlína a išli priamo na zasadanie snemu. Tu Tiso zreferoval zhromaždeným poslancom o priebehu svojho stretnutia s Hitlerom a svoju reč zakončil slovami:

"Slávny snem! Skladám tu pred vami sucho zhrnutý materiál svojej berlínskej návštevy, ktorý ste tu vypočuli a prosím vás, uvažujte, rozhodujte!"

Slovenskí poslanci svojím jednohlasným rozhodnutím sa vyslovili za samostatnosť. Uvedomovali si, že byť je viac ako nebyť a že samostatnosť – i keď vzniká za mimoriadnych okolností – je nekonečne viacej ako rozdelenie Slovenska medzi jeho nežičlivých susedov.

V danej situácii to bolo jediné možné a jediné správne rozhodnutie. Nijaké iné stanovisko slovenského snemu nemohlo zachrániť Česko-Slovensko pred zánikom a české krajiny pred nemeckým protektorátom. Za tento svoj zásluhný čin sa nemusia Slováci nikomu ospravedlňovať, ani nikomu nič vysvetľovať. Je hroznou obžalobou krutej doby, že po r. 1945 sa čelní predstavitelia národa museli zodpovedať pred "Národným" súdom za to, že v marci 1939 statočne konali svoju povinnosť.

Národ, ktorý sledoval dramatické udalosti s veľkým napätím, prijal vyhlásenie štátnej samostatnosti s úľahčením a keď si plne uvedomil význam a dôležitosť tohto skutku, s prejavmi všeobecnej radosti. Rozzvučali sa zvony, rozjasali srdcia a slovenský ľud ďakoval Prozreteľnosti, ktorá - v slováckom Hviezdoslavovi - v tejto chvíli "v ňom našla svoje zaľubenie."

Dr. Tiso v svojej obhajobnej reči nazval 14. marec 1939 „dňom veľkého odhodlania“. Pokladal ho – a všetci roduverni Slováci s ním – za viditeľný prejav Božej príazne voči národu, ktorý aj napriek biele a utrpeniu ostával verný svojmu cyrilo-metodskému dedičstvu. Hovoril: „Vývojom určitých politických pomerov slovenský národ bol postavený pred voľbu: Buď to sa dať rozdeliť na dvoje, troje, buď to nastúpiť cestu k samostatnosti. A keďže pre národ tak malý, ako je slovenský, rozdelenie na troje znamenalo by rýchlejší zánik, ako odhodlanie nastúpiť samostatný život, rozhodli sa zákonití predstavitelia národa – snem slovenský – nastúpiť cestu samostatnosti. 14. marec 1939 bol dňom veľkého odhodlania slovenského národa uniknúť okamžite životnému nebezpečenstvu. Podújať sa na samostatný život i za akýchkoľvek ťažkostí a obetí znamenalo riskovať. Zákonití slovenskí predstavitelia, verili, že Boh, ktorý riadi osudy národov, i keď dá trpieť národu, zahynúť mu ale nedá, lebo sám sa bráni pred zahynutím.“ (Dr. Jozef Tiso o sebe, Passaic 1954, s. 61).

Štrnásť marec ostáva veľkým aj napriek všetkej zlobe, aj napriek všetkej špine, ktorou by ho chceli obhádzat nepriatelia slovenskej štátnej samostatnosti. Predstavuje ideu, za ktorú bojovali trpeli a umierali najlepšie synovia a dcéry národa; v biblickej terminológii je ona vzácnou perlou veľkej ceny...

Buď požehnaný, kto sa pohodil v tom so mnou, trvá pritom nepremenný; buď kliaty, kto sa zaprel, odrodil... (P. O. Hviezdoslav, Letorosty III)

Zo skicára Andreja Mišanka

**HNUSNÝ SVET!
LUZA! MYSLEL
SOM SI, ŽE
KONZUMUJEM
HOVÄDZIE
Z MAFIÁNSKEHO
HOVÄDA A POTOM
VYSVITLO, ŽE TO
BOLA KOŇACINA
Z BIELEHO KOŇA!**

Kapitoly z dejín
katolíckej faleristiky a drobnej plastiky IV.

Záslužný kríž Pro Ecclesia et Pontifice

Po pápežských rádoch je najvyšším pontifikálnym vyznamenaním záslužný čestný kríž Pro Ecclesia et Pontifice (Za cirkev a pápeža), ktorý bol založený pápežom Levom XIII. dňa 17. júla 1888 dokumentom Quod singulare Dei concessu, pri príležitosti päťdesiatročného (zlatého) jubilea jeho kňazskej vysviacky. Vyznamenanie sa udeľuje do dnešných čias, hoci už nie v pôvodnej podobe, za mimoriadne zásluhy o katolícku cirkev a horlivú službu v jej inštitúciách, za podporu cirkevných aktivít a podujatí, ako aj za osobnú angažovanosť v katolíckych profesijných, záujmových, charitatívnych a mládežníckych spolkoch a hnutiach. Pôvodne udeľovaný zlatý a strieborný stupeň tohto vyznamenania bol neskôr doplnený o najnižší, bronzový kríž. Prvých desať rokov bolo vyznamenanie udeľované iba príležitostne a sporadicky, no od roku 1898 je udeľované každoročne za mimoriadne služby pápežovi a Svätému stolcu. Od tohto roku je kríž Pro Ecclesia et Pontifice udeľovaný aj ženám. Pápež Pius X. už v roku 1908 redukoval toto vyznamenanie na jediný zlatý stupeň. Pôvodná dekorácia tohto záslužného vyznamenania bola tvorená rovnoramenným krížom s trojklanými ramenami, medzi ktorými boli rozbiehavé laloky, ktoré boli prevzaté z rodového erbú rodiny Peccí, z ktorej zakladateľ tohto vyznamenania pochádzal. Na každom ramene je šesťcípka hviezda s naznačeným chvostom (kométa). Kruhový terčik v strede averzu kríža niesol portrét Leva XIII. a latinský kruhopis LEO[ne] XIII. P[ontifice] M[aximo] ANN[o] X (Levom trinástym pápežom v desiatom roku/pontifikátu). Na stredovom terčíku reverzu je vatikánsky (pápežský) znak (tiara nad dvoma previazanými skríženými kľúčmi) kruhopis PRO ECCLESIA ET PONTIFICE a na jednotlivých ramenách kríža rozdelený nápis CAL[culatio] PRID[ie]IAN[uar] 1888 (Počítané od januára 1888). Stuha k vyznamenaniam bola červená s bielymi postrannými pásmi, oddelenými od okrajov tenšími červenými pruhmi. Prostriedkom každého z bielych pruhov prechádza tenký žltý prúžok.

v ktorej vznikla. Kontúry a kresba obrazového reliéfu i písma sú „rozmazané“ a nekonzistentné. Vyznamenanie je tvorené zahroteným masívnym rovnoramenným gréckym krížom, ktorý nesie na averze postavy sv. Petra a sv. Pavla, pod ktorými je meno aktuálne pápeža a nad svätcami jeho znak. V troch hrotoch kríža sú umiestnené malé rovnoramenné gotické krížiky. Kríž je z pozláteného striebra, pre význačnejšie osoby z osemnásťkarátového zlata. Stuha je

žltobiela, s krížom spojená trojuholníkovým závesníkom.

Medzi prvých Slovákov, vyznamenaných záslužným krížom Pro Ecclesia et Pontifice, patrili Jozef Kompánek, spisovateľ, publicista, historik a od roku 1872 farár v Ostraticiach. Udelil mu ho 8. mája 1902 pápež Lev XIII. za mimoriadne zásluhy o rozvoj katolíckej periodickej tlače a publicistiky. Nositeľom tohto vyznamenania bol aj veľký priateľ Slovákov Dr. Alois Kolisek, ktorý bol okrem tohto pontifikálneho vyznamenania zároveň titulárnym pápežským komorníkom a čestným kaplánom lurskej baziliky. Svoju životnú púť ukončil v auguste 1931 vo veku 63 rokov, keď podľahol na následky otravy pokazeným mäsom, ktoré zjedol v Norimbergu počas spiatocnej cesty z náboženskej púte do Lúrd. V roku 1931 bol za svoje zásluhy na poli cirkevnej hudby vyznamenaný týmto krížom aj hudobný skladateľ, zberateľ ľudových piesní, od roku 1899 košický regenschori a dirigent Oldřich Hemerka.

Pri príležitosti osemdesiatročného životného jubilea udelil pápež Pius XI. toto pontifikálne vyznamenanie horehronskému regionálnemu historikovi Jozefovi Bahérymu, miestnemu rímskokatolíckemu učiteľovi, organistovi a hudobnému skladateľovi

v Pohorelej. Medzi ďalších učiteľov, vyznamenaných týmto pápežským záslužným krížom, patrili správca žilinskej rímskokatolíckej chlapčenskej školy M. Kropáči (1924), predseda školskej rady Dr. Viktor Adda a správca rímskokatolíckej ľudovej školy Jozef Reško (1933). Všetci za statočnú poctivú službu a mimoriadne horlivosť pri obrane a obhajobe katolíckeho školstva. Emiliu Kreichelovú, učiteľku z Trenčianskej Turnej, navrhol na udelenie pápežského kríža Pro Ecclesia et Pontifice nitriansky biskup Dr. Karol Kmeťko. Toto vyznamenanie jej bolo udelené pápežom Píom XI. v roku 1934 „za jej zásluhy na poli cirkevného školstva a nábožensko-morálnej výchovy“.

Medzi ďalších nositeľov záslužného kríža Pro Ecclesia et Pontifice patrí roľník a prvorepublikový senátor za HSLŠ v pražskom Národnom zhromaždení Juraj Ďurčanský. O tomto ocenení sa dozvedel doma v Sezdiciach 28. mája 1933, v nedeľu pred bohoslužbami na kázni miestneho farára-dekana Pavla Kováča, ktorý to oznámil prítomným veriacim. Vyznamenanie s diplomom mu boli slávnostne odovzdané na svätodušný pondelok 5. júna 1933. Pred svojimi

spolupracovníkmi, kolegami a politickými spolubojovníkmi sa o tejto pocte senátor J. Ďurčanský vyjadril: „Zažil som už mnoho radostných chvíľ, ale takej radosti, ako teraz, nikdy som necítil. Nečakal som to a ani neviem, ako som si zaslúžil tak vysoké vyznamenanie“. Na tieto jeho pokorné slová mu odpovedala redakcia týždenníka Slovenská pravda: „My vieme, že senátor Ďurčanský si toto vyznamenanie zaslúžil. Za cirkev – on, roľník a jednoduchý človek – pracoval všade, i kde to na prvý pohľad nebolo viditeľné. Vo všetkých tých výboroch, ustanovniach atď., na veľkých zhromaždeniach i malých schôdzach nebojoval len za práva národné a politické, ale v prvom rade za práva katolícku. Jeho prvá veta na každom zhromaždení bola: „Pochválen buď Ježiš Kristus“. A v duchu tohto pozdravu niesli sa potom všetky reči i všetka jeho práca. V senáte a v rozličných iných inštitúciách, kde zaujíma významné miesta, všade bojoval i za práva katolíckej cirkvi“.

Ešte v máji 1939 bol pápežom Píom XII. vyznamenaný záslužným krížom Pro Ecclesia et Pontifice poslanec Slovenského snemu a predseda jeho branného výboru Vojtech Horák, učiteľ z Vajnora a od roku 1939 školský inšpektor v Bratislave.

(Pokračovanie z 5. strany)

Zavedením liturgie v reči ľudu nastala nová situácia: „Keď prišiel na Moravu, Rastislav ho prijal s veľkou úctou, zhromaždil učeníkov a oddal mu ich na učenie. Čoskoro preložil celý cirkevný poriadok, naučil ich rannému oficiu, hodinkám, večeri (t. j. večernému oficiu), povečernici (t. j. kompletóriu) a tajnej službe (t. j. omši). I otvorili sa, podľa prorokových slov, uši hluchých a počuli slová Písma a jazyk jachtavých sa stal zreteľný (porov. Iz 35, 5; 32, 4). Boh sa tomu zaradoval a diabol zostal zahanbený.“⁵⁹

„Dôstojnosť jazyka staroslovenskej liturgie bol nielen jazykom cirkevným, ale aj úradným a literárnym, ba hovorovým jazykom vzdelanejších tried vo väčšine slovanských národov, zvlášť u Slovanov východného obradu. Bol používaný aj v krakovskom chráme Sv. Kríža, kde sa usadili slovanskí benediktíni. Tu vyšli aj prvé liturgické knihy, tlačené v tomto jazyku. Až dodnes tento jazyk používa byzantská liturgia východných slovanských cirkví byzantského gréckeho obradu, a to tak katolíckych, ako aj pravoslávnych vo východnej a juhovýchodnej Európe, ako aj v rôznych zapadoc európskych zemiach a tiež v rímskej liturgii chorvátskych katolíkov.“⁶⁰

Veľký význam pre ich činnosť malo zriadenie vzdelávacej inštitúcie. V staroslovenskom Živote Konštantína čítame: „Keď prišiel (Konštantín) na Moravu, s veľkou úctou ho prijal Rastislav a keď zhromaždil učeníkov, oddal mu ich na učenie.“ Podobne panónsky knieža Kocel. Konštantín sa stal zakladateľom školstva v Rastislavovej ríši.⁶¹ Zo žiadosti poslanej do Konštantínopola vyplýva, že žiadal biskupa, t. j. zriadenie cirkevnej hierarchie a právny zákonník, to znamená, že o to isté mu išlo, aj keď sa krátko predtým obrátil s podobnou žiadosťou do Ríma.

Z ich činnosti profitoval Rastislav aj politicky a ríša, ktorú spravoval, lebo obaja misionári a vzdelanci svojej doby splňali predpoklady byť aj zakladateľmi právneho poriadku a biskupmi na Veľkej Morave, čo sa v neskorších rokoch stalo realitou predovšetkým v prípade sv. Metoda. Solúnski bratia už z Carihradu priniesli so sebou byzantskú zbierku právnych pravidiel Civilný zákonník. To znamená, že mali úmysel a boli dostatočne pripravení uviesť v Rastislavovej ríši byzantské právo. Civilný zákonník neskôr na Veľkej Morave preložili do reči moravských Slovanov a zachoval sa nám pod názvom Zakon sudnyj ľudem. Zákonník obsahuje aj prvky rímskeho kanonického práva, ktoré znižujú prísnosť byzantského práva.⁶² Druhým dôležitým právnym dokumentom, ktorý solúnski bratia priniesli na Veľkú Moravu, bol Nomokánon, ktorý podával cirkevné ustanovenia.⁶³ Metod doňho vložil aj niektoré ustanovenia Civilného zákonníka, a preto okrem cirkevno-právnych smerníc obsahuje aj sankcie za niektoré priestupky civilného života.⁶⁴ Uvedenie právnych noriem z týchto zbierok do života obyvateľov Veľkej Moravy prinieslo zaiste presnejšie usporiadanie vzájomných vzťahov a harmonickejší život v občianskej aj cirkevnej spoločnosti. Hoci adhortácia Napomenutie vládarom patrí skôr do oblasti homiletických diel sv. Metoda, po dôkladnom rozboře aj ju možno považovať za dokument právnického charakteru. Objavujú sa v nej j totiž zárodoky tzv. procesného práva.⁶⁵

Spolupatróni Európy

Život a evanjelizačná činnosť sv. Cyrila a Metoda

Sv. Cyril a Metod plnili svoju misionársku službu v jednote tak s Carihradskou cirkvou, z ktorej boli poslaní, ako aj s Rímskym stolcom sv. Petra, ktorý ich dielo následne schválil a potvrdil; a tak podali svedectvo o jednote Cirkvi, ktorá za ich života a ich misionárskej práce ešte nebola narušená rozdelením medzi Východom a Západom, aj keď v tej dobe už vzťahy medzi Rímom a Carihradom bolo poznačené veľkým napätím.

V kontexte stredovekej praxe by nebolo ničím divným, keby sa Metod dištancoval od praxe predchádzajúcich misionárov. No on nielenže pasívne akceptoval to, čo sa o na Morave zakorenilo (prezrádzajú to napr. výrazy zavedené do cyrilometodských textov, ako mša, papež, oľtať, komykati), ale dokonca, ak je pravdivá všeobecne akceptovaná etymológia výrazu křstъ, zriekol sa svojho solúnskeho označenia najsvätejšieho symbolu kresťanov v prospech udomácnenej výpožičky zo staronemeckého jazyka. Podobne to bolo aj s inými nemeckými výrazmi, či latinskou náboženskou terminológiou: bischof – biskup, segen- zehnat, crux- kríž, castelum – kostol, missa - omša, paganus – pohan, etc.

Arcibiskup Metod urobil ešte niečo navyše – vedome sa snažil uchrániť pred zabudnutím to, čo bolo misijným úspechom jeho nemeckých predchodcov. Plne oddaný svojmu poslaniu rýchlo pochopil, že centrálné územie Slovanov nie je Byzancia ani Bavorsko a že má svoju vlastnú tvár. Snažil sa teda o uchovanie individuálnych črt kultúry územia, ktoré evanjelizoval. Diskusia na tému, ako presne vyzeral omšový rítus v Metodovej arcidieceze, nie je uzavretá, napriek tomu vidíme, že utvorením nového Metod neodmietol staré. Je ako verný správca z evanjelia, „ktorý vynáša zo svojej pokladnice veci nové i staré“ (Mt 13,52). Napr. zozbieral do jedného celku neaktuálne liturgické modlitby a iné modlitby tak byzantského pôvodu, ako aj tie, ktoré jeho predchodcovia preložili zo staronemeckého jazyka. Sú prepísané hlaholikou a dnes tvoria obsah archívnej pamiatky, ktorá sa v slavistike označuje názvom Euchologium Sinaiticum. Zložitý charakter tohto rukopisu je dávno známy, ale jeho ideový význam nebol doposiaľ odhalený. A zdá sa, že práve tu môžeme vidieť podstatu cyrilometodskej myšlienky a to na troch úrovniach: cirkevnej, etickej, a spoločenskej.⁶⁶

Metod ako Grék bol celým srdcom spojený s byzantským svetom, avšak ako arcibiskup-misionár sa s rovnakou úctou postavil k byzantskému i západnému modelu a zaviedol vlastný model apoštolátu. Z tejto dvojitej výsadby rástla ešte mladá rastlinka slovanského kresťanstva. Slovanské kresťanstvo, vytvorené cyrilometodskou kultúrou najskôr na Veľkej Morave a potom v 10. stor. najmä v Čechách, Ukrajine, Poľsku a ešte výraznejšie na území Bulharskej ríše a u južných Slovanov sa stalo sa mocnou zložkou kresťanskej vzdelanosti a dodnes ako poklad v náboženskej, cirkevnej aj spoločenskej a štátnej

oblasti, o čom svedčí aj terminológia, ktorá tvorí podstatnú črtu jazykovej vzdelanosti týchto národov.⁶⁷

V evanjelizačnom diele solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda nachádzame typický vzor inkultúracie, t. j. preniknutia evanjeliovieho blahozvesti do domácej kultúry.⁶⁸

„Možno povedať, že pre týchto dvoch hlásateľov evanjelia bola príznačná ich láska ku všeobecnému cirkevnému spoločenstvu na Východe i na Západe, v ktorom vyhradili miesto pre novú cirkev, ktorá sa rodila v slovanských národoch. Od nich vychádza aj pre dnešných kresťanov a ľudí našej doby výzva, aby budovali toto spoločenstvo spoločnými silami.“⁶⁹

Misionári evanjelia, ako nositelia tejto absolútnej Kristovej novosti do srdca kultúr, neprestávajú prekračovať vlastné hranice každej kultúry bez toho, že by sa dali uzavrieť do pozemských perspektív dajakého lepšieho sveta. „Keďže Kristovo kráľovstvo nie je z tohto sveta (porov. Jn 18, 36), Cirkev, čiže Boží ľud, šíriac toto kráľovstvo, nič neuberá z pozemských dober ani jedného národa. Naopak, žiči schopnostiam, vlastnostiam a mravom jednotlivých národov, pokiaľ sú dobré, zveľaduje a osvojuje si ich, preberajúc ich očisťuje, posilňuje a vyzdvihuje“ (Lumen gentium, čl. 13). Evanjelizátor, ktorého viera sa takisto viaže na dajakú kultúru, musí vždy jasne potvrdzovať jednoznačné miesto Krista, sviatosť jeho Cirkvi, lásku jeho učeníkov ku každému človeku a „všetko, čo je pravdivé, čo je cudné, čo je spravodlivé, čo je mravne čisté, čo je milé a čo má dobrú povest, čo je čnostné a chválibné“ (Flp 4,8) a odmietať všetko, čo je prameňom a ovocím hriechu v srdci kultúr.⁷⁰

Od čias, čo byzantskí misionári sv. Konštantín-Cyriľ a sv. Metod, všeobecne známi ako Apoštoli Slovanov, pripúťali Slovanov ku kresťanskému Rímu, stala sa cyrilometodská idea po celé naše dejiny druhou prirodzenosťou slovanského života. Stopy cyrilometodstva v našich dejinách upevňovali nás nielen v jednote s Rímom, ale prehlbovali aj naše vedomie s vlastnými dejinnými osudmi. Preto tieto hodnoty zostávajú pre nás prameňom obnovy tých duchovných síl, ktoré nás udržali pri živote a pri viere po celé tisícročie.

Tieto hodnoty sa zachovali napriek nepriazni doby dodnes. Priznajme si že aj dnes musíme uznať prínos viery, náboženstva. Ono bez tby vstupovalo do kompetencie štátu vykonáva určitú verejnú službu. Kresťanstvo prináša tak jednotlivcom ako aj spoločnosti spoľahlivú oporu v etike založenej na Desatore a na príkaze lásky, živí svoje mravné presvedčenie vierou v posolstve Ježiša Krista.

„My sme takú vzácnu mravnú kultúru dostali ako cyrilometodské dedičstvo. Nemusíme čerpať z otrávených studní, ktoré spomína Písmo. Solúnski bratia nám priniesli Evanjelium a tak prispeli k vybudovaniu zdravej ľudskej spoločnosti a k poľudšteniu – humanizácii našich predkov ale aj dnešnej spoločnosti. Naša bu-

dúcnosť je v tom, že svetská moc nebude bojovať proti mravným princípom, proti Bohu a jeho zákonom pre dobro človeka, proti plnej slobode vyznávať a snažiť sa uplatňovať kresťanské zásady vo verejnom živote.“⁷¹

Nielen naši predkovia, ale aj tí, ktorí sa hlásili k tejto hodnote po celé stáročia, ani my by sme nemali odolať ponuke, o ktorej hovorí Konštantín v Proglase: „Bo slepým oni sľúbili, že uvidia, a hluchí, ajhľa, Slovo Písma počujú, lebo je Boha poznať totiž potrebné. A preto čujte, čujte toto, Sloveni: dar tento drahý vám Boh z lásky daroval... I horiacemu ohňu navždy uniknúť, počujte, čo vám vlastný rozum hovorí, počujte všetci, celý národ slovenský, počujte Slovo, od Boha vám zoslané, Slovo, čo hladné ľudské duše nakrmí.“⁷²

Cyriľo-metodská úcta je hodnota, ktorú by sme sa mali v správnej podobe vrátiť, ako k fundamentu. Na stavbe Európy je časť muriva aj naša – slovanská. Ano, pre takúto hlbšie zjednotenú Európu mala značný prínos aj Cirkev v slovanských krajinách. Zriecť sa toho znamená ľahkomyselne sa obrátiť k týmto významným hodnotám i byť falšovatľom dejín. Naozaj, Slovania majú veľa spoločného, aj dnes. Budme za to Bohu vďační a zodpovední!

POZNÁMKY:

1/ Nápis na jeho epitafe, ktorý prepísal Cortenovis (Bibl. Civica di Udine, fondo Joppi, 324, p. 274): +Egregius fidei sanctus mitisque sacerdos, dignus quem cuper-et plebs aliena suum dignus ita geminis ducibus consortia sacra parti cipare fidei consilio regere, hoc iacet in tumulo proprium cui nomen Amanti venturi meriti praesencia causa dedit. Bis denis binis populis praesedit in annis. Si non migrasset, laus erat ista minor. Depositus sub die VIII idus Aprilis indictione XI, depositus Ambrosius diaconus kalendas Decembribus Mariniano et Asclepiodoto viris clarissimis consulibus indictione VII”.

Porov. <http://www.diocesi.trieste.it/wp-content/uploads/2011/09/prof-Cuscito.pdf>, zdroj nápisu tabule: <http://www2.arnes.si/~supmspel/pates/kromacij/bratoz.pdf>

2/ Archeologické nálezy ostatného obdobia najmä v Bojnej poukazujú na spojitost Aquileje a nášho územia; Porov. PIETA, K.- RUTTKAY, A.- RUTTKAY, M.: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, Archeologický ústav SAV, Nitra 2006, 250 s. + príloha.

3/ Porov. PERI, V.: L' adesione al Cristianesimo dei Popoli Germanici e Slavi, In: MARTINA, G.- DOVERE, U.(ed.): Il cammino dell' evangelizzazione. Problemi storiografici, Il Mulino, Bologna, s. 86

4/ Napr. patrocínium sv. Gála; , na území Slovenska je dokázateľných 13 kostolov. Porov. JUDÁK, V.- POLÁČIK, Š.: Katalóg patrocínií na Slovensku, CMBF UK Bratislava 2009, s.163.

5/ Porov. ŽM, VIII., In: VRA-GAŠ, Š (ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, Matica slovenská: Martin, 1991, s. 79.

6/ Porov. TOMKO, J.: Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám, c.d., s. 43.

7/ Porov. RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, 11, SAV, Bratislava 1968, s. 60.

8/ Porov. Tamtiež, 10., s. 59- 60.

9/ BAGIN, A.: Apoštoli Slovanov. Cyril a Metod a Veľká Morava, SSV Trnava v CN Bratislava 1987, s. 32.

10/ Uznesenia zo synody sa neza-

chovali ako celok. Jestvuje len záznam o vysluhovaní krstu, ktorý zapísal neznámy notár aquilejského patriarchu Pavlína. Porov. RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, I, c.d., s. 140-142. V r. 796 veľmi horlivú aktivitu rozvinul významný teológ a pedagóg minister kultu Karola Veľkého - Alkuin z Yorku (v tom čase už opäť v Tours) salzburskému biskupovi Arnovi, ktorý sprevádzal franské vojská, napísal list (po 26. máji 796), aby v dobytých krajinách bol skôr kazateľ nábožnosti, než výberca desiatok. Podobne i v ďalšom liste kráľovskému komorníkovi Meginfridovi (po 10. auguste 796). Alkuin tu pripomínal potrebu vyučovať pohanský ľud pred prijatím krstu.

11/ Podľa významu a historického poznania v texte je použitie výrazov slovanský odvodené od Slovanov; slovenský resp. staroslovenský (slovenský) od Slovanov, ktorí obývali územie historickej Veľkej Moravy, teda prevažne územie dnešného Slovenska a východnej Moravy, tzv. Moravského Slovácka.

12/ Porov. ORTNER, F.: Das Erzbistum Salzburg in seiner Geschichte 2, Mittelalter Missionszentrum und Kulturträger, Editions du Signe, Strasbourg 1995, 2-6.

13/ Porov. RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, 12, c.d., s.147, 81, s. 195; LACKO, M.: Svätí Cyril a Metod. Dobrá kniha: Trnava 2011, s. 71-72; Wuster, W.H.: Das Bistum Passau und seine Geschichte, Éditions du Signe, Strasbourg 2010, s. 28-34.

14/ Táto informácia sa zachovala v liste Mikulášovho nástupcu Hadriána II. z roku 869, ktorý adresoval Rastislavovi, Svätoplukovi a Kocelovi a v ktorom sa píše, že s touto prosbou sa obrátil aj „na túto Apoštolskú Stolicu“ Porov. LACKO, M.: Svätí Cyril a Metod, c.d, s. 77.

15/ Porov. SEDLÁK, P.: Christianizácia západných Slovanov s osobitným zreteľom na Slovensko, (od prelomu 8. a 9. storočia do roku 1000), Levoča 1999, s. 78-79.

16/ Porov. STANISLAV, J.: Slovanskí apoštoli Cyril a Metod a ich činnosť vo Veľkomoravskej ríši, Bratislava 1945, s. 21; Lacko, M.: Svätí Cyril a Metod, c.d, s. 63; Vidovič, M.: Povijest crkve u Hrvata, Split 1996, s. 86; HNILICA, J.: Svätí Cyril a Metod horliví hlásatelia Božieho slova a verní pastieri cirkvi, Bratislava 1990, s. 41. KRAJČOVIČ, R.: Veľká Morava v tisícročí. Bratislava 1985, s. 50. Staroruský Nestorov letopis hovorí, že posolstvo k cisárovi Michalovi poslal Rastislav spolu so Svätoplukom a Kocelom – porov.. BAGIN, A.: Vybrané kapitoly slovenských cirkevných dejín, CMBF Bratislava, skriptum, s. 65.

17/ ŽK, XIV., In: VRA-GAŠ, Š.(ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, c.d., s. 59.

18/ Porov. OSTROGORSKI, G.: Istorija Vizantije, Beograd 1969, s. 226. ŠANJEK, F.: Pape, slovenski apostoli i čirilometodská baština u Hrvata. In: „Bogoslovská smotra“ LI: 1981. Zagreb, č. 1, s. 2. JAPUNDŽIĆ, M.: Tragom hrvatskoga glagolizma, s. 9.

19/ Porov. JEŽEK, V.: Fotius, In: FARRUGIA, G., E.(ed.): Encyklopedický slovník křesťanského Východu, Refugium Velehrad-Roma s.r.o. Olomouc 2008, s.347-348.

20/ Porov. AMANN, E.: L' espansione cristiana alla meta' del secolo IX, In: L'epoca Carolingia (757-888), Editrice SAIE, Torino 1983, s. 551.

21/ Porov. PERI, V.: L' adesione al Cristianesimo dei Popoli Germanici e Slavi, In: MARTINA, G.- DoverE, U.(ed.): Il cammino dell' evangelizzazione. Problemi storiografici, Il Mulino, Bologna, s. 88-89.

22/ Napr. Balkánska tradícia jeho vyhnaných žiakov to predpokladá, že bol exarchom. Svedčí o tom jeho poverenie na misiu i zobrazenie v Ochride, aj Ríme. Tiež jeho modlitba pred smrťou to nasvedčuje: Bože stádo, ktoré si mi zveril, ti vraciam“ Porov. Semeš, A.: Ochrancovia nášho národa. IN: Kultúra, roč. XV, 2012, č. 13, s. 8.

23/ Porov. MIŠKOVIČ, A.: Mladé letá solúnskych bratov. In: DP 37, 1962, s. 52; EWIG, E.: Die Kirche im Abendland vom Tode Ludwigs des Frommen bis zum Ende der Karolingerzeit, In: HdK Band III./1. Die mittelalterliche Kirche, Freiburg-Basel-Wien 1996, s. 169. Kňazskú hodnosť sv. Konštantína pripúšťa iba podmienene.

24/ Porov. ŽM, II, In: VRAGAŠ, Š.(ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, c.d., s. 76.

25/ ŽK, XIV., Ibidem, s. 59.

26/ Ibidem.

27/ Porov. STANISLAV, J.: Slovanskí apoštoli Cyril a Metod a ich činnosť vo Veľkomoravskej ríši, c.d., s. 22-23.

HABOVŠTIKOVÁ, K.-KROŠLÁKOVÁ, E.: Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov, SSV Trnava 1993, s. 49. Najstarší staroslovenský hlaholský preklad evanjeliára z prelomu 10.-11. storočia sa zachoval v tzv. Assemianiho evanjeliári; porov. ŠANJEK, F.: Crkva i kršćanstvo u Hrvata. Srednji vijek. Zagreb 1993, s. 80, 86. Autor upresňuje, že základom spisovného jazyka moravských Slovanov bolo južnomacedónske slovenské nárečie.

FUČIČ, B.: Glagoljska epigrafika. Kulturno-historijski vidovi. Zagreb 1982, s. 3; LACKO, M.: Svätí Cyril a Metod, c.d., s. 83-87; RUSNÁK, N.: Lingua staroslavica, Fragopoli 1943, s. 26; OTRPGRSKI, G.: Istorija Vizantije. Beograd 1969, s. 227. O preklade kníh Starého a Nového zákona z gréčtiny na staroslovenský jazyk hovorí aj Ljetopis popa Dukljanina. Pozri: MOŠIN, V.: Ljetopis popa Dukljanina, Zagreb, 1950, s. 49... etc.

28/ Je to 111-vešová astrofická básen s dvanásťslabičným veršom. Porov. HABOVŠTIKOVÁ, K.-KROŠLÁKOVÁ, E.: Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov, c.d., s. 81.

29/ Porov. STANISLAV, J.: Slovanskí apoštoli Cyril a Metod a ich činnosť vo Veľkomoravskej ríši, c.d., s. 24; Dvorník, F.: Byzantské misie u Slovanů, Praha 1970, s. 121-122. Autor udáva čas príchodu misie na Veľkú Moravu na jeseň roku 863. Slovenský historik J. Dekan zastáva v roku 1951 názor, že solúnski bratia došli na Veľkú Moravu v roku 864, neskôr ho pozmenil na 863/864; porov. DEKAN, J.: Veľká Morava. Doba a umenie, Bratislava 1985, s. 241.

30/ Porov. SEDLÁK, P.: Christianizácia západných Slovanov s osobitným zreteľom na Slovensko, (od prelomu 8. a 9. storočia do roku 1000), c.d., s. 88-89.

31/ Porov. AMANN, E.: L'espansione cristiana alla meta' del secolo IX, c.d., s. 555.

32/ ŽM, V., In: VRAGAŠ, Š.(ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, c.d., s. 80.

33/ STANISLAV, J.: Slovanskí apoštoli Cyril a Metod a ich činnosť vo Veľkomoravskej ríši, c.d., s. 72-75.

34/ MIŠKOVIČ, A.: Zo života

sv. Konštantína a Metoda, In: DP 37, 1962, s. 86; GRIVEC, F.: Sveti Ćiril i Metod slavenski apostoli, Zagreb 1985, s. 10; JAPUNDŽIĆ, M.: Hrvatska glogoljica, Zagreb 1998.

35/ Porov. FARUGIA, G., E: Filioque, In: FARRUGIA, G., E.(ed.): Encyklopedický slovník křesťanského Východu, Refugium Velehrad-Roma s.r.o. Olomouc 2008, s. 338-341.

36/ ŽK, XVII, In: VRAGAŠ, Š. (ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, c.d., s. 67.

37/ Porov. PERI, V.: L'adesione al Cristianesimo dei Popoli Germanici e Slavi, c.d., s. 88-89.

38/ Porov. MOSZYŃSKI, L.: Miedzi patriarchatem w Konstantynopolu a arcybiskupstwem w Salzburgu, In: Cyril i Metody apostołowie i nauczyciele Slovan, Redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin 1991, s. 38-39.

39/ Porov. MONTINI, G.B.: La „Responsio super nunciaturis“ di papa Pio VI., Appunti delle lezioni per il Corso di Storia della Diplomazia Pontificia, Pontificio istituto „Utriusque juris“ S. Apolinare, Anno accademico 1936-1937, Editrice AEI Studium Roma, p. 181; ŠÚTOR, F.: Význam a poslanie pápežskej reprezentácie v štátoch, In: DP, LXXVI, 1995, s. 27.

40/ Porov. MARTINA, G.-DOVERE, U.: Il cammino dell'evangelizzazione. Problemi storiografici, c.d., s. 86-87.

41/ LOŠEK, F. (ed.): Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum un der Brief des Erzbischofs Theotmar von Salzburg, Hahnsche Buchhandlung, Hannover 1997, s. 122.

42/ Ibidem, s. 123.

43/ ŽM, IX., In: VRAGAŠ, Š.(ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda. Matica slovenská: Martin, 1991, s. 82-83.

44/ Cit. podľa: LACKO, M.: Svätí Cyril a Metod. ÚSCM, Rím 1990, s. 149; porov. RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c.d., s. 167-168.

45/ Porov. LACKO, M.: Svätí Cyril a Metod. Dobrá kniha: Trnava 2011, s. 150; RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c.d., s. 167.

46/ RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c.d., s. 9., s. 430-431.

47/ LACKO, M.: Svätí Cyril a Metod, c.d., s. 144-145.

48/ List pápeža kráľovi Ludovítovi Nemcovi, že panónska diecéza oddávna patrí k Petrovmu stolcu a že nikto nemá právo rušiť práva Ríma. Porov. RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy. SAV, Bratislava 1968, 45, s. 164.

49/ ŽM, VIII., In: VRAGAŠ, Š. (ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, c.d., s. 81-82.

50/ Porov. TOMKO, J.: Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám, Bratislava 1991, s. 47; RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c.d., s. 46., s. 166; 9., s. 430-431.

51/ Porov. TOMKO, J.: Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám, c.d., s. 47-48.

52/ V tomto liste bol vyzvaný Svätopluk, aby vyslal do Ríma ešte jedného kandidáta na biskupský úrad a tak umožnil trom ustanoveným biskupom (Metodovi,

Vichingovi a tretiemu) vysviacať ďalších biskupom podľa starobylého kresťanského zvyku. Cirkevná hierarchia a provincia boli takto vybudované. Porov. Tomko, J.: Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám, c.d., s. 48-49.

53/ Porov. PERI, V.: L'adesione al Cristianesimo dei Popoli Germanici e Slavi, c.d., s. 87-88.

54/ Porov. JÁN PAVOL II. Egregiae virtutis I., Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, Rím 1988, s. 7.

55/ Taliansky text prevzatý z : http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/homilies/1985/document_s/hf_jp_ii_hom_19850215_apostoli-slavi_i_t.html.

56/ Porov. AMANN, E.: L'espansione cristiana alla meta' del secolo IX, In: L'epoca Carolingia (757-888), Editricie SAIE, Torino 1983, s. 551.

57/ Porov. TOMKO, J.: Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám, c.d., s. 43.

58/ Porov. LACKO, M.: Svätí Cyril a Metod, c.d., s. 76.

59/ ŽK XV, In: VRAGAŠ, Š. (ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, c.d., s. 60-61.

60/ JÁN PAVOL II., Apoštoli Slovanov, VII, 21-24, c.d., s. 36.

61/ Porov. ŽK XV, In: VRAGAŠ, Š. (ed.): Život sv. Konštantína Cyrila a život sv. Metoda, c.d., s. 60 a 64.

62/ Porov. KADLEC, J.: Přehled českých církevných dějin, Praha 1991, s. 19-20; HABOVŠTIKOVÁ, K.-KROŠLÁKOVÁ, E.: Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov, c.d., s. 71-73

63/ Jeho prekladateľom bol niektorý zo žiakov solúnskych bratov, no novšie prevláda názor, že jeho prekladateľom bol sám sv. Metod. Preklad vznikol z gréckeho prekladu Synagoge kňaza, neskôr (v rokoch 565-577) carihradského patriarchu Jána Scholastika (†578).

64/ Porov. HABOVŠTIKOVÁ, K.-KROŠLÁKOVÁ, E.: Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov, c.d., s. 100-102.

66/ Porov. MOSZYŃSKI, L.: Miedzi patriarchatem w Konstantynopolu a arcybiskupstwem w Salzburgu, c.d., s. 40-41.

67/ Porov. JÁN PAVOL II., Apoštoli Slovanov, VII, 21-24, c.d., s. 36-38.

68/ Porov. Tamtiež, 21, s. 35-36.

70/ Tamtiež, 26, s. 40.71/ Pastoračia kultúry, Pápežská rada pre kultúru, Vatikánske dokumenty, Don Bosco, Bratislava 1999, s. 14-15.

70/ Pastoračia kultúry, Pápežská rada pre kultúru, Vatikánske dokumenty, Don Bosco, Bratislava 1999, s. 14-15.

71/ TOMKO, J. So srdcom na Slovensku. Úvahy, c.d., s. 128-129.

72/ Proglas, Perfekt, Bratislava 2004, s. 11, 17.

JOZEF M. RYDLO

Zápisník 1989 (3)

Sv. Manuela

17. júna 1989, Budapešť

SEKTOR 301:

PAMÄŤ JEDNÉHO NÁRODA

Bol to naozaj pamätihodný deň. Včera sa konal „súkromný“ pohreb Imreho Nagya a jeho spolupracovníkov, ktorí sa podieľali na „revolúcii“ v októbri roku 1956. Tento deň sa zapíše do pamäti aj pre obrovský počet ľudí a pre ich umiernené správanie – hovorí sa o zhromaždení, ktorého počet dosiahol dvestopäťdesiat- až trisťtisíc osôb. Predtým, než sa pohrebné vozy s rakvami vydali na cestu smerom k cintorínu, na rozľahlom Námestí hrdinov vanul občiansky duch. Dav si v tichosti vypočul príhovory, no pri poslednom, naj -tvrdšom prejave, ktorý predniesol istý mladý rečník, vybuchol do opakovaných ovácií.

Ale to, čo podľa mňa charakterizovalo prvú časť ceremónie, ktorá sa odohrala na Námestí hrdinov, bolo zdržanlivé správanie ľudskej masy. Skrátka, všetko sa udialo v tichosti. O tichosti možno hovoriť aj v iných súvislostiach. Nevidel som ani jeden plagát, či už s heslami, alebo bez hesiel. Zo zástav žiadna nepatrila strane; tých pár nepočtených zástav malo prederavený stred, presne ako aj zástavy, ktoré viali počas revolúcie v roku 1956. Vytrhli z nich nenávidený symbol komunistickej tyranie, ktorý ešte dnes zdobí zástavy východoeurópskych krajín a do tejto chvíle aj zástavu Maďarska. Poriadková služba, ktorú zorganizovala mládež z najväčších opozičných skupín, fungovala perfektne; nevyskytol sa žiadny incident. Všetko sa konalo tak, ako sa konať malo.

Počas dlhých hodín – od deviatej hodiny predpoludním až do pol jednej – popred piatimi rakvami Nagya, Maletera, Lošonského, Gimesa a Szilagy-iho defiloval nepretržitý sprievod ľudí a kládol pred ne kvety. Prišli aj mnohé známe osobnosti zo všetkých kútov Európy. Európski lídri sa zhovárali s niektorými rodinnými príslušníkmi Nagya a ostatných štyroch obetí. Hovorili aj s predsedom Výboru pre historickú spravodlivosť Miklósom Vasárhélyim. Vasárhélyi bol za Nagya vedúcim tlačového úradu a je jediným žijúcim svedkom procesu, ktorý sa udial pred tridsiatimi rokmi. Niektorí stáli aj čestnú stráž pri jednej z piatich rakiev, položili k nohám smútočného piedestálu vence

kvetov a zúčastnili sa na ďalšom pokračovaní ceremónie na námestí preplnenom davmi. Keď sa obrady skončili, zahraniční hostia sa stretli v rozhovoroch s osobnosťami maďarského verejného života. Od jedenástej hodiny sa po Miklósovi Vasárhélyim vystriedalo pri mikrofóne šesť rečníkov. Hneď potom, ako sa skončil posledný príhovor, rozospieval sa chór kostolných zvonov, začali zavýjať sirény zo závodov a trubiť klaksóny, akoby to bolo stanovené v programe. Doprava sa na minútu zastavila. Ktoš poznamenal: „Po tom, čo maďarské dejiny dorazili do chýrneho sektoru 301 (sektor v cintoríne, kde boli pochovaní Nagy, Maleter, Lošonský, Gimes a Szilagy) a tým sa odštartoval apel, dnes prešli na Námestie hrdinov. Dajbože, aby tu po nich ostali stopy.“

Bezprostredne potom boli rakvy naložené do pohrebných vozov a konvoj odišiel na cintorín, ktorý sa od námestia nachádzal vo vzdialenosti približne dvadsať kilometrov. Konvoj prekročil bránu cintorína a dorazil na miesto večného odpočinku mučeníkov z roku 1956. Štátny poverenec vyslovoval mená v abecednom poriadku: najprv meno popraveného, potom jeho povolanie a dátum narodenia a úmrtia. Rakvy priviezli pohrebné vozy až k označeným hrobom. Rakvu s Nagyovým telom uložili do hrobu krátko pred piatou hodinou popoludní. Duchovní rôznych vierovyznaní spre-vádzali príbuzenstvo zosnulých, prichádzali k hrobom a modlili sa. Medzi prítomnými bola dcéra Imreho Nagya Alžbeta, vdova po Maleterovi Judith, rodičia novinára Gimesa, ktorí prišli zo Švajčiarska, kam sa uchýlili hneď po revolúcii.

Musíme spomenúť aj úvodnú reč Vasárhélyiho na Námestí hrdinov. Rečník sa trikrát obrátil na neďalekú elegantnú budovu a obviňujúco tým smerom zdvihol prst. Vasárhélyi povedal: „Stalo sa to tu, v tejto budove, v ktorej sídlilo a naďalej sídli veľvyslanectvo Juhoslávie. Nagy a ďalší povstalci sa tu na pozvanie Belehradu uchýlili. Po troch dňoch ich prišiel zobrať autobus a bolo im povedané, že ich prepustia na slobodu. Namiesto toho ich však odviezli preč. Zradili ich.“ Zradil ich maršal Tito po rozhovore, ktorý mal so sovietskym vodcom Chruščovom.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

VILIAM JUDÁK

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Július Binder – Šéfredaktor: Teodor Križka – Cena jedného čísla je 1.60 € – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickú adresu: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164,

820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

Áno, aj vlastnícke vzťahy a vzťahy dominancie či subordinácie majú svoje premenlivé miesto v tomto tak zložitom systéme, no musíme pamätať, že sú len podriadenými časťami tejto komplexnej, hierarchicky usporiadanej štruktúry.

Pre kartel centrálnych bánk, oligarchov a politickú moc sveta nie je dôležitý údel človeka, ani pravda sveta, zaujíma ich len to, čo je efektívne v dosahovaní ešte väčšej moci. Odmietajú polaritu života, polaritu sveta, odmietajú vyrovnáť sa so svetom ovládaným protikladmi, odmietajú stretnutie s nimi, odmietajú čestný boj i harmóniu. Naopak, likvidujú polaritu, vytvárajú falošné protiklady a syntetickú dialektiku, falošnú jednotu, rozkladné miešanie, unifikáciu a uniformitu intríg a lží. A ostatní? „Miesto toho, aby prijali pokrok tak, ako ho vymyslela sama podstata vecí, v podobe postupu od jednoduchšieho k zložitejšiemu, dala väčšina vzdelaných ľudí dnešnej doby prednosť tomu, byť alchymistami hľadajúcimi kameň mudrcov všeobecného pozemského blaha, astrológmi, ktorí vypočítavajú fantastické detské horoskopy pre budúcnosť celého ľudstva, neplodne a prozaicky rovnakého. V skutočnosti sa Západ svojím vedomým zjednodušením a systematickým miešaním nevedomky približuje kozmickému zákonu rozkladu.“ (Leonťjev 2011, 168-169) Na tejto charakteristike neradostného stavu Európy nie je, žiaľ, čo meniť ani po uplynutí jeden a pol storočia od jej prvého zverejnenia. Naopak, svojou otročnou vôľou k moci súčasných „páni“ s pomocou „rabov“, ktorí takisto zabúdajú na ľudský údel životnej polarity, večnej existenciálnej spätosti so svetom, slobodného presahu zo seba k iným, k svetu, k susedom a blíznym, k Bohu, približujú svet a ľudstvo stále rýchlejšie k vojnovému šialenstvu.

Je zjavné, že v procesoch, vojnových i kvázi vojnových, ktoré práve prebiehajú vo svete, ako aj v procesoch vedúcich k vojnám v minulosti, sa popri sociálnych a historických aspektoch prejavujú aj mentálne aspekty. Človek sa rodí do rodiny, do ľudského sveta a spočiatku žije v tomto svete „rozliaty“, splýva s ním, nič o ňom nevie a ani nič vedieť nechce. Ak má žiť ďalej, nemôže zotrvať v takomto existenčnom mode. Z existencie, v ktorej sa jeho život odvíja „mimo“ neho, a zároveň v istej uzamknutosti, pretože nevytvára skutočný vzťah k iným ľuďom, k svetu, len s ním splýva, musí „vyjsť“ a prejsť transformačným procesom, v ktorom sa z neho stáva spoločenská bytosť, samostatná osoba a osobnosť. Takýto proces socializácie začína v okamihu, keď matka zdvihne pohľad a obráti tvár od svojho dieťaťa. To je tiež situácia prvého aktu násilia, ktorému je duša človeka vystavená. Vývoj jednotlivca nespočíva v čírom neurofyziologickom procese dospievania, ale prebieha ako vrstvenie radu rovín socializácie, v ktorého vyústení sa vynára človek, muž alebo žena, šofér či učiteľka, politik či herečka, vedec alebo lekárka či

niekto iný. Už od prvého okamihu je tento proces ambivalentný. Milovaný objekt je súčasne nenávidený. Matkin prsník je milovaný, keď je prítomný, odkrytý, na dotyk, je však „zlý“, keď sa odtiahne. Toto jeho „zlo“ vo svojom pôvode nespočíva v dajakom (etickom) konaní matky, v odňatí prsníka, ale v tom, že prsník je neprítomný, že zrazu nie je tu, už nie je na dosah, nemožno sa ho dotknúť, je skrytý. Atribúty dobrého a zlého sa prenášajú na osobu, s ktorou sa spájajú. Neprerušená existencia ľudstva svedčí o drvinej prevahe pozitívnych emócií a nálad. To však neznamená absenciu negatívnej stránky. Aj tá je potenciálne stále prítomná, ale je ukrytá v tieni. Táto ambivalencia je neprehliadnuteľná vo vzťahoch rodičov a detí i vo vzťahoch muža a ženy. A aj v týchto vzťahoch „zlo“, svár nemajú pôvod vo forme

JOZEF PAUER

O vojnových procesoch prítomnosti

konania, ale v neprítomnosti, zahalenosti, skrytosti, odmietnutosti, odopretosti bytostného dotyku, prítomnosti, neskrýtoosti, pravdy týchto vzťahov, určenosti rodičov a detí, milencov a mileniek, manželov a manželiek v nich.

Nenávisť je v ľudskom živote, v ľudských vzťahoch stále prítomná, no len niekedy sa vynára z tmy tieňa. Hádám najprenikavejšie sa prejavuje nenávisť k iným, k cudzím a k cudziemu. Vzhľadom na to možno organizáciu spoločnosti chápať aj ako obrovské súkolie konštruované a poháňané s cieľom odvádzať z nej agresivitu a nenávisť, presmerovať ich zvnútra von. Fungovanie takéhoto systému je mimoriadne komplikované a premenlivé, no jeho účinnosť nie je absolútna. Grécke mestské štáty sa ocitali vo vzájomných bojoch na základe celkom bezvýznamných dôvodov alebo zámienok. Typickou črtou Grékov v helénskej dobe bol boj, zápas. Tejto „agonálnej“ charakteristike venuje Jacob Burckhardt celú kapitolu (Der koloniale undagonale Mensch) v 4. diele svojich Dejín gréckej kultúry (Burckhardt 1957, 59-158). Dnes hovoríme o tom ako o olympijských hrách, no v Olympii sa nekonali hry, ale zápasy, boje. V týchto zápasoch nešlo o bitku „na život a na smrť“, ale Gréci sa na ne pozerali ako na súboje, zápasy, bojové zápolenia. Súťaž o najlepšiu tragédiu bola tiež takýmto bojom (tragikosagon). Tento „bojachtivý“ prvok bol vnútri polis preformovaný do podôb rivality, zápolenia, súťaže, a tak odvádzaný do oblastí takých činností, ktoré sa oceňujú a sú užitočné pre dobrý chod spoločnosti. V súťažiacich sa tak malo ukázať, kto bude najodvážnejší, najstatočnejší bojovník počas vojny, kto bude najlepší rečník, najlepší tragéd... Tak sa prvok bojovnosti integroval a využil vo verejnom živote. V tejto súvislosti možno vidieť, ako sa napríklad v Aténach zhoršila situácia počas peloponézskej vojny,

za Alkibiada, keď výkon politickej moci bol odtrhnutý od všetkých ostatných zložiek.

Podobná súťaživosť existuje aj v modernej kapitalistickej spoločnosti vo forme hospodárskej súťaže, v boji rôznych záujmových skupín v štruktúre štátnej administratívy, v byrokratickej hierarchii. A aj tu je snaha drenážovať takéto boje. V oboch oblastiach možno pozorovať, ako vnútorne odvádzaná agresivita vôbec nedokáže absorbovať všetky svoje prejavy a vždy nejaké rezíduá vybuchnú. No nezabúdajme na ešte zložitejšiu a temnejšiu stránku. V každom človeku stále tlie nie bezvýznamná sebanenávisť. Tá sa obracia proti tomu socializovanému ja, ktorým sa duša musela stať. Napokon, nikdy neakceptujeme otrocky bez výhrad tú socializovanú osobu, ktorú z nás urobila spoločnosť.

Odpoveď vo veľkej miere závisí od zmeny spoločnosti: socializáciu možno modifikovať tak, aby smerovala k autonómnosti osoby, k hlbšiemu seba porozumeniu a k lepšej kultivácii pudovosti. Výchova s takýmto zameraním môže viesť k novej odpovedi na otázku: Kto sme?, aká sme spoločnosť? Taká, ktorej ľud, nie luza, tvorí jej zákony a v prípade potreby ich môže a dokáže zmeniť? Je takáto kvalita spoločnosti práve tým, čo si na nej ceníme a čo si vážime na nás ako na jej ľudí? No ľudia pre takúto spoločnosť nemožno vychovávať, ak si neosvoja myšlienku, že len život v suverénnej, autonómnej spoločnosti je hodný ľudského života. Čo si však máme myslieť o ľuďoch a spoločnostiach, ktoré sú pripravené zabíjať iných, napríklad tých, ktorí myslia odlišne? Sú menejcenné? Dnes povieme „poli-

Ak sa ten iný odvoláva na svätú Knihu a slová Proroka, rozumná argumentácia a presvedčovanie ňou vedené takmer nikam nevedie, pretože pre takéhoto iného základným kritériom nie je rozumne zdôvodniteľný charakter prehovoru, ale jeho súhlas s Prorokovým posolstvom. Tu sa do hry dostáva aj identita spoločnosti, ktorá sa definuje svojím vzťahom k autonómii, slobode, spravodlivosti. Pretože autonómia, sloboda, spravodlivosť budú existovať ako také, osebe, vo svojej bytostnej povahe, ale súčasne aj pôsobiť ako hodnoty, len ak budeme schopní brániť ich a ochraňovať, ak to bude potrebné, aj v ich mene bojovať a prinášať obeť. V otázke kolektívnej identity, bez ktorej je socializácia človeka nemožná, nemôže rozhodujúcu a jedinú úlohu zohrávať územie alebo vykonštruovaná, a už vôbec nie sfašovaná minulosť (hoci aj v historických učebniciach spísaná), ale vlastná predstava individuálnej a kolektívnej autonómnosti, samozrejme, zakorenenej v etnickej a národnej identite a vo vlastnej prežitej a zapamätanej histórii a žitej tradícii, a to najmä v histórii a tradícii boja za túto slobodu a samostatnosť.

V realizovanom projekte Európskej únie sa takáto predstava autonómnej spoločenskej formy nenaplnila. Nemohla sa naplniť, veď nebola do projektu zahrnutá. A dnes sa Európa ocitla vo vojnovom stave, v osudovom okamihu, v ktorom sa rozhoduje o novom charaktere jej existencie či o jej existencii vôbec. Aký ju čaká osud? O tom buď rozhodnú jej národy, ak sa prebudia, zabránia islamskej kolonizácii, nepodľahnú nenávisti, nedajú sa zavliecť do vojny, a zároveň zotrávajú v živom toku svojej tradície boja za národnú slobodu a samostatnosť, alebo je spečatený rozhodnutím bohov bankového Olympu, podľa ktorého Európa už viac nebude a nesmie byť Európou európskych národov a kresťanov, ktorou bola ešte aj v 20. storočí. Podľa rozhodnutia nadnárodných bankových elít musia prejsť do multikultúrneho, supraetnického existencie. Nemilosrdná transformácia sa už rozbehla, momentálne sa nachádza v kľúčoch „migračnej“, (rozumej: kolonizačnej) katastrofy, v nápre dobyvateľských islamských nájzdov. A naplánované sú ešte bolestnejšie štádiá alchymistického miešania, výroby plastickej „Únie bez vlastností“. Už dnes s týmito priamymi útokmi na biologickú podstatu Európanov sa celkom jasne prejavuje erózia kolektívnej pamäte, kultúrneho a historického uvedomenia nielen jednotlivých európskych národov, ale aj ich, ešte ani nesformovaných predstáv o sebe ako o Európanoch, o ich európanstve a o Európe ako o dejinnom subjekte. O takom subjekte, ktorý buduje európsku spoločnosť ako ľudskú spoločnosť, v ktorej každý európsky štát, každý európsky národ a všetky európske kultúry majú svoju identitu a svoje miesto. Bez takejto kreatívnej subjektivity sa európska civilizácia zrúti do rokliny nebytia, na prahu ktorej práve stojí.

A kanonádu náhle preruší hrobové ticho.

(Koniec)

Ak chceme vybudovať svojbytnú, autonómu spoločnosť, znamená to, že túžime po živote v nej, že ju uprednostňujeme pred inými, existujúcimi alebo mysliteľnými formami spoločnosti. Ale ak si uvedomujeme vlastnú povahu takejto autonómnej spoločenskej formy a to, čo ona postuluje, potom si nevyhnutne uvedomujeme aj neprijateľnosť jej násilného nanucovania iným spoločnostiam. Ak v nej chceme realizovať svoj život a udržiavať ju nažive, potom musíme v tomto životnom dianí potvrdzovať hodnoty spravodlivosti, zodpovednosti, slobody, participácie, slobodného myslenia, slobodnej kritiky, rešpektu k názorom iných, no nemôžeme ľudí, ktorí takúto koncepciu nezastávajú, považovať za menejcenných či za netvorov. Môžeme len vysvetľovať a rozumne presvedčať. Zdá sa to prosť, no môže sa to zľahka stať nesplniteľnou úlohou.